

BEHÇET KEMAL YEŞİLBURSA
Bağdat Paktı
1950-1959

**Bağdat Paktı
1950-1959
VakıfBank Kültür
Yayınları'ndan...**

gazete duvar
kitaP.

SAYI: 67 YIL: 2

**Değişen Dünya'da
yeni düzen!**

9

**Ortadoğu'da boşa kürek çekmek:
Bağdat Paktı**

Taha Ayça Aydemir

15

Cennete bir adım kalmışken...

Doğuş Sarpkaya

18

**Coşkun: Bir insan hukuksuzluğa
uğruyorsa ideolojisine bakılmamalı**

Filiz Gazi

28

Türkiye sinemasında ilk sansür

Soner Sert

31

**Samuel Beckett ve
'Adlandırılmayan'ın adı**

Ahmet İlhan

36

**Etkinlik-Yeni Çıkanlar-Çok
Okunanlar**

Sayı: 67 | Temmuz 2019

Yayın Sahibi

AND Gazetecilik ve Yayıncılık,

San. ve Tic. A.Ş. adına

Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni

Ali Duran Topuz

İcra Kurulu Başkanı ve**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**

Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü

Cennet Sepetci / Anıl Mert Özsoy

Katkıda Bulunanlar Candaş Ayan, Taha Ayça Aydemir,
Doğuş Sarpkaya, Filiz Gazi, Soner Sert,
Ahmet İlhan**Yönetim Yeri:**

Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad.

Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234

Sarıyer/İstanbul

Santral (212) 3463601, Faks (212)

3463635

e-mail: info@gazeteduvar.com.tr

Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı,
haber ve fotoğrafların her türlü telif
hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık
Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin
alınmadan, kaynak gösterilmeden ve
link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Dünya Yeniden Şekillenirken 2 Nota Bene Yayınları tarafından yayımlandı. Yaşanan büyük geçiş dönemini mercek altına alıp izlemeye çalışan dizinin ikincisi olan kitap, dünyada olup bitenlerin tematik bir eksen çerçevesinde incelenmesini ve bunun politik mücadeleler üzerindeki etkisini ortaya koymayı hedefliyor. Candaş Ayan inceledi.

Behçet Kemal Yeşilbursa'nın kaleminden 'Bağdat Paktı 1950-1959', VakıfBank Kültür Yayınları etiketiyle yayımlandı. Yeşilbursa bu çalışmada 1950'li yılların Ortadoğu coğrafyasına odaklanarak Bağdat Paktı'nın ve Ortadoğu'daki İngiliz ve Amerikan savunma politikalarının oluşum ve gelişim seyrini araştırıyor. Taha Ayça Aydemir dönemin tartışmalarını ve bugüne etkisini kaleme aldı.

Ali Özuyar'ın Hariciye Koridorlarında Sinema kitabı raflardaki yerini aldı. Kitap, Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel alandaki eğilimleri ve atılımları çerçevesinde şekillenen ilişkileri, belgeler ve görseller ile sunuyor. Soner Sert yazdı.

Dünya Yeniden Şekillenirken 2 Nota Bene Yayınları tarafından yayımlandı. Yaşanan büyük geçiş dönemini mercek altına alıp izlemeye çalışan dizinin ikincisi olan kitap, dünyada olup bitenlerin tematik bir eksen çerçevesinde incelenmesini ve bunun politik mücadeleler üzerindeki etkisini ortaya koymayı hedefliyor. Candaş Ayan inceledi.

Gazeteci Canan Coşkun, fotoğraf çekmek için çalışmaya başladığı Cumhuriyet gazetesinde tesadüfen adliyeye gönderilerek mesleğin en zorlu alanlarından birinde kalem oynatmaya başladı. Coşkun'un İletişim Yayınları'ndan çıkan "Burası Mahkeme/ Yeni Türkiye'de Yargı Rejimi" adlı kitabı önemli siyasi ceza davalarının seyrini anlatıyor. Filiz Gazi, Canan Coşkun'la konuştu.

Romanın karanlığı, sadece gelişen olayların ya da biçimsel tercihlerin yarattığı gerilimin eseri değil. Tam da görmezden gelinen bir sorunu görünür kıldığı için de karanlık bir anlatı Cennetteki Yeryüzü. Cennete bir adım kalmışken kendileriyle yüzleşmek zorunda kalan roman karakterleriyle değil yüzüne bakmaktan kaçındığı bir ayna tutulan okurla hesaplaşan bir yazar olan Garnier, yaşlılık, güvenlik, geleceksizleşme, öteki korkusu, özgürlük, mülkiyet gibi kavramları yeniden tartışmaya açıyor. Doğuş Sarpkaya imzasıyla...

Samuel Beckett'in üçlemesinin sonuncusu 'Adlandırılmayan' Kırmızı Kedi Yayınevi tarafından yayımlandı. Adlandırılmayan, belirli karakterleri, bir düzen dahilinde olayların gelişim çizgisi içine yerleştiren; roman bireyinin belli bir mantıkla değişimini sunan; dramatik bir durumun yükselişini-çöküşünü betimleyen geleneksel romanla kökten ters düşen bir roman... Ahmet İlhan inceledi.

Marifet iltifata tabidir.

İyi okumalar

Anıl Mert Özsoy

Dünya yeniden şekilleniyor!

Dünya Yeniden Şekillenirken 2 Nota Bene Yayınları tarafından yayımlandı. Yaşanan büyük geçiş dönemini mercek altına alıp izlemeye çalışan dizinin ikincisi olan kitap, dünyada olup bitenlerin tematik bir eksen çerçevesinde incelenmesini ve bunun politik mücadeleler üzerindeki etkisini ortaya koymayı hedefliyor.

“Dünya değişti. Bunu suda hissediyorum, toprakta hissediyorum. Havada kokusunu alıyorum. Bir zamanlar var olan kayboldu. Hatırlayanların hiçbiri artık yaşamıyor.” Bu sözleri ne ilk söyleydiğimiz ne de son; ne ilk duyduğumuz, ne de son. Nebuchadnezzar’ın gelişinden çok önce Yeremya kurmuştur bu cümleyi, Darius’a hançerini geçiren Bessos da. Dalmaçya’ya kaçan Nepos da işitmiştir, Korte’i şehrine kabul eden Montezuma da. İki yüz yıl önce Fransa’da, yüz yıl önce Rusya’da haykırdı bu sözleri özgür halklar.

Candaş Ayan

Engels’in, Komünist Manifesto’nun 1888 baskısına düştüğü dipnotu da akılda tutarak insanlığın yazılı tarihi sınıf savaşları tarihidir, hiç bitmeyen, ancak elbet bir gün bitecek olan sınıf savaşlarının tarihi. Dünya her seferinde değişmiş de olsa, mayasında bulunan savaş hiç bitmemiştir. Bugün bu cümleyi tekrar kurmaktayız; dünya değişmekte, yeniden şekillenmektedir. Bugünün dünyası Kolomb’un yelkenlilerin-

den çok ileride, yüzen savaş makinelerinin dünyasıdır artık. İstihbarat için yollanan kumrular yerini her adımımızı gölge gibi takip eden dijital gözetim mekanizmalarına bırakmış durumda. Artık siyah köleler zorla Afrika'dan koparılmıyorlar, kendi rızalarıyla köleliklerine doğru Afrika'dan geçiyorlar. Güneşin batmadığı imparatorluk Doğu Kampanyası'nı lağvedeli çok zaman oldu. Değişimin diyalektiği sosyalist devrimleri getirdi, kapitalist propaganda devrimleri geri püskürttü. Ancak, bunca farklılığa sebep olan iki temel dinamik hep olduğu yerde kaldı: değişim ve sınıf savaşı.

Britanya'da ilk çitlemelerin yapılışından itibaren kapitalist bir düzenin içerisinde yaşamaktayız. Elbette bu düzen içerisinde belli hiyerarşiler ve dönemsel önderlikler olmakla birlikte, bunların hiçbiri değişimin önünde direnememiştir. Dünya sistemleri yaklaşımının sağladığı teorik çerçeveden hareketle, sömürgelerinden elde ettiği güç ve zenginliğe dayanarak İngiltere İmparatorluğu'nun ilk hegemonik güç olması; kapitalist üretim ilişkileri açısından tarihsel bir gerçeklik. Ancak yirminci yüzyılda bu durumun değiştiğini ve hegemonya merkezinin batıya, Birleşik Devletler'e kaydığına şahit olduk. Bu geçiş süreci içerisinde, iki dünya savaşı ve Ekim Devrimi'nin gerçekleştiğini düşünecek olursak, değişimin ne denli sancılı olduğunu görebiliriz. Şimdilik aynı şiddette yaşanmasa da içinden geçtiğimiz dönemde "suda ve toprakta hissettiğimiz", "havada kokusunu aldığımız" benzer bir değişim dönemine tanık olduğumuzu söyleyebiliriz. Dünya, şimdiye kadar pek çok kez olduğu gibi yeniden şekilleniyor. Ne yazık ki geçmiş deneyimler bu yeniden şekillenişin sakince olmayacağını habercisidir. Peki, bu noktada bize düşen nedir? Yeremya gibi sadece yıkımın çok sert olacağı kehanetini dillendirmek mi, Robespierre gibi değişim sürecine aktif ve kesin müdahalelerde bulunmak mı, Jironenler gibi sistemin yönünü bulması için objektif süreçlerin işlenmesini beklemek mi, İsmet Paşa gibi yeni dünya düzeninin kurulmasını beklemek mi, yoksa Foucault gibi iktidarı tanımlamaya çalışmak mı?

'DAHA TEMATİK BİR SEÇKİ'

Bu soruya verilen yanıt her ne olursa olsun, ilgili edimin başlangıç noktasında her şeyden önce bu değişimin hangi dinamiklere yaslanarak gerçekleştiğinin anlaşılması yer alacaktır. Öyle ki, insan, eyleminin nesnesini ne kadar iyi anlarsa eylemi o denli hassas bir nitelik kazanır. Geçtiğimiz haftalarda yayınlanan Dünya Yeniden Şekillenirken-2 başlıklı çalışma, dünya yeniden şekillendiği bir momentte, değişimin diyalektiğini kavrama, süreklilik ve kopuş momentlerini bilince çıkartma ve küresel ölçekte olup bitenlerin doğasındaki sınıf savaşımını ortaya koyma çabasının bir ürünüdür. Kitap, dün-

“

Öyle ki, insan, eyleminin nesnesini ne kadar iyi anlarsa eylemi o denli hassas bir nitelik kazanır. Geçtiğimiz haftalarda yayınlanan Dünya Yeniden Şekillenirken-2 başlıklı çalışma, dünya yeniden şekillendiği bir momentte, değişimin diyalektiğini kavrama, süreklilik ve kopuş momentlerini bilince çıkartma ve küresel ölçekte olup bitenlerin doğasındaki sınıf savaşımını ortaya koyma çabasının bir ürünüdür.

Siyaset ve iktisat teması kapsamında yer alan yazılar, bu ilişkileri makro düzeyde, dünya ölçeğinde kurarken teknoloji başlığı altındaki yazılar gerek makro ölçekte gerekse mikro ölçekte meydana gelen gelişmeleri ve olası sonuçlarını ele alıyor. Kapitalizmin nihai aşaması olan emperyalizmin altında gizlendiği kıyafetlerin ters yüz edilişi, orada yaşanan sistemik krizlerin boyutlarını gözler önüne seriyor.

yada meydana gelen çeşitli gelişmelerin nabzını tutmaya çalışan Dünya Yeniden Şekillenirken serisinin ikinci kitabı. İlk kitapta dünya haritasını coğrafi dağılım temelinde ele alan çalışmalara yer veren editörya, bu kez daha tematik bir seçkiye gitmiş. Bu nedenle kitabın alt başlığı “Siyaset, İktisat, Teknoloji, Emek” biçiminde. Çalışmada bu dört tema çerçevesinde son yıllarda dünyada en çok tartışılan meseleleri ele alan yazılar yer alıyor.

Daha fazla üzerinde durulması gereken husus, içerisinden geçmekte olduğumuz değişim sürecinde, Dünya Yeniden Şekillenirken'nin neden önemli olduğudur. İlk olarak, Dünya Yeniden Şekillenirken'in içerisinden geçmekte olduğumuz sürecin bir değişim, bir yeniden şekillenme hali olduğunun anlaşılması açısından önemli bir ihtiyaca karşılık geldiğini belirtmekte fayda var. İçerisinde yer alan çalışmalar, bir yandan geçmişteki sınıf mücadelesi deneyimlerini biz okuyuculara hatırlatırken, diğer yandan bu geçmiş deneyimlerle günümüz pratikleri arasında bağlantılar kurmaya çalışıyor. Bunun en belirgin göstergesi, emperyalizmin mekanizmalarının anlatısı ile belli coğrafyalarda halen sürmekte olan sömürü politikaları arasında kurulan paralelliktir. Çalışma bu bağlantıları çeşitli analiz düzeylerinde yapmaya çalışıyor. Siyaset ve iktisat teması kapsamında yer alan yazılar, bu ilişkileri makro düzeyde, dünya ölçeğinde kurarken teknoloji başlığı altındaki yazılar gerek makro ölçekte gerekse mikro ölçekte meydana gelen gelişmeleri ve olası sonuçlarını ele alıyor. Kapitalizmin nihai aşaması olan emperyalizmin altında gizlendiği kıyafetlerin ters yüz edilişi, orada yaşanan sistemik krizlerin boyutlarını gözler önüne seriyor.

Öyle ki, “1970’lerin sonundan itibaren o dönemdeki ekonomik krize cevap olarak üretilen neoliberal sistem, 1990’lardan itibaren Doğu Bloku’nun yıkılmasıyla neredeyse bütün dünyaya yayılmış, ama 2008’den itibaren artık onun da sınırlarına ulaşmıştır” (İlhan Uzgel’le Söyleşi, Dünya Yeniden Şekillenirken-2, s.35). Kapitalizm kendisine ne coğrafi ne de iktisadi anlamda yeni alanlar bulamadığı ölçüde çözüm, “eski kapitalist merkezler ile yeni kapitalistleşen Çin’in, küresel tıkanıklığı aşabilmek için aralarındaki rekabet ve mücadeleyi arttırmasında” aranmaktadır (İlhan Uzgel’le Söyleşi, Dünya Yeniden Şekillenirken-2, s.36). Bu artan rekabete koşut olarak “uluslararası para ve finans sisteminde istikrasızlıklar artmakta, hâkim ekonomik gücün gerilemektedir”; ancak bunun yerini alacak gücün ise henüz tam olarak ortaya çıktığını söylemek zordur (Ümit Akçay, Küresel Ara Rejim, Dünya Yeniden Şekillenirken-2, s. 95). Bu tablo, çalışmaya katkı sunan yazarlardan olan Ümit Akçay tarafından, iki Dünya Savaşı arası döneme (1915-1945) benzetilmekte ve ikinci küresel ara rejim olarak adlandırılmaktadır.

'DÜNYADAKİ GÜÇ DENGELERİNE İLİŞKİN UYARI VE HATIRLATMALAR PUSULA İŞLEVİ GÖRÜYOR'

Bu geçiş ve dönüşüm sürecinin makro-ölçekli tartışma başlıkları arasında en popüler konunun dünya hegemonyasındaki gelişmeleri ele alan tartışmalar olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır. Tam da bu nedenle kitapta yayımlanan söyleşisinde İlhan Uzgel, ABD'nin düşüşünün "medyatik ve akademik açıdan neredeyse magazinleşmiş bir konu" olduğunu ifade etmekte, "bu konudaki analizlerin bir kısmı 'wishful thinking'den kaynaklandığını" dile getirmektedir (Dünya Yeniden Şekillenirken-2, s. 37-38). "Hegemonik pozisyonun çok karmaşık, siyasi, askeri, ekonomik, finansal, sınıfsal, kültürel ve düşünsel boyutlara sahip" olduğu unutulmamalı ve Çin'in ekonomik büyümesinin "otomatik bir hegemonik devir teslimini" beraberinde getirmeyeceği akılda tutulmalıdır (İlhan Uzgel'le Söyleşi, Dünya Yeniden Şekillenirken-2, s.39). Dünyadaki güç dengelerine ilişkin bu gibi oldukça önemli uyarı ve hatırlatmalar içeren çalışma, bu boyutuyla dünya siyasetinde yön bulmaya yardımcı olan bir pusula işlevi görüyor. Böylesi açmazların söz konusu olduğu koşullarda, emperyalist kapitalizmin bu krizlere yanıt üretecek bir dizi aracı geliştirip geliştiremeyeceğinin ipuçlarını özellikle Jerome Roos tarafından finansallaşmaya dair yapılan tartışma ile Mehmet Yılmaz ve Kees van der Pijl'in teknoloji teması çerçevesinde sunduğu katkılarda bulmak mümkün. Zira bu iki alan, merkez ülkelerde hem ciddi yatırımların hem de kritik projelerin temel başlığını oluşturuyor.

İkinci olarak Dünya Yeniden Şekillenirken, geleceğe dair yeni, daha önce sorulmamış sorular sorma fırsatını da tanımaktadır. Teknolojik gelişmelerin hiç olmadığı kadar hızlı ilerlediği bu değişim çağında, bu üst düzey teknolojiler ile yeni üretim biçimleri tasarlamak mümkün olacak mıdır? Gelecekte, üretim ilişkilerinin kalbinde bulunan işçi sınıfının yerini makineler aldığı anda insanlık refaha ve huzura mı erecektir, yoksa kaosa mı sürüklenecektir? Bütün üretim gelişmiş teknolojik aygıtlarla yapıldığı nokta tarihin, diğer bir deyişle sınıf savaşlarının sonu mu olacaktır? Bu ve buna benzer soruların bizlerin zihninde canlanmasını sağlayan DYŞ, elbette kehanetten ziyade bilimsel bir analiz çerçevesiyle bu sorulara yaklaşmaya çalışıyor ve son dönemlerin popüler tartışma başlıklarından biri olan teknolojik gelişmelerin emek denetim mekanizmalarında ve uluslararası güç dengeleri üzerinde oynayacağı role odaklanıyor.

'TARAF SEÇEN BİR ÇALIŞMA'

Üçüncü olarak, geçmiş ve geleceğin yanında, elbette değişimin yaşanmakta olduğu şimdiye dair de söyledikleri ve söyleyecekleri var Dünya Yeniden Şekillenirken'in. Değişim, diyalektik bir süreç olması bakımından bir anda olup biten, ani bir refleks de-

“

...Gelecekte, üretim ilişkilerinin kalbinde bulunan işçi sınıfının yerini makineler aldığı anda insanlık refaha ve huzura mı erecektir, yoksa kaosa mı sürüklenecektir? Bütün üretim gelişmiş teknolojik aygıtlarla yapıldığı nokta tarihin, diğer bir deyişle sınıf savaşlarının sonu mu olacaktır? Bu ve buna benzer soruların bizlerin zihninde canlanmasını sağlayan DYŞ, elbette kehanetten ziyade bilimsel bir analiz çerçevesiyle bu sorulara yaklaşmaya çalışıyor ve son dönemlerin popüler tartışma başlıklarından biri olan teknolojik gelişmelerin emek denetim mekanizmalarında ve uluslararası güç dengeleri üzerinde oynayacağı role odaklanıyor.

ğil, tam tersine yavaş ve sancılı isleyen bir süreçler bütünüdür. Bütün bu birbirinden farklı, ancak aynı yöne doğru ilerleyen süreçlerin anlaşılması ve dünyanın yeniden şekillenmekte olduğunun farkındalığının oluşturulması, Dünya Yeniden Şekillenirken'in ortaya çıkmasına hasıl olan ihtiyacın ta kendisidir. Bu değişim objektif süreçler kadar, değişimin tarafı olan aktörlerin müdahalelerine bağlı olarak da şekillenmektedir. Dünya Yeniden Şekillenirken, çatışma ve savaş bölgelerinin hangi coğrafyalarda yoğunlaştığına dikkat çekmesi; savaş baronlarının bu ve benzeri değişim süreçlerinde oynadığı rolün altını çizmesi ve en önemlisi bunca sancının ne yöne evrileceğine dair fikir jinnastiği yaptırması açısından, oldukça önemli ihtiyaçlara cevap verme niteliğindedir. Bu yanılla Dünya Yeniden Şekillenirken taraf seçen bir çalışmadır; şayet bu değişimde sınıf mücadeleleri önemli bir rol oynuyorsa, Dünya Yeniden Şekillenirken bu mücadelede işçi sınıfının tarafında durmaktadır. Geleceğin ne getireceğine dair belirsizliklerle yüklü bir algının aksine, gelen günlerin neler getirebileceğine dair analitik bir çerçeve sunarken aslında bu gelişmelere yön verme şansının adı pek anılmasa da işçi sınıfının elinde olduğunu bizlere hatırlatma çabası oldukça kıymetli.

Mesele dış politika olduğunda köşe yazılarında ve televizyon programlarında siyasi aktörlerin ötesine geçmeyen çeşitli yorumlarla karşılaşıyoruz. Eleştirel teoride, görünenin ardındaki gerçekliğe bakmak önemlidir denir ya, Dünya Yeniden Şekillenirken bu çabanın ürünüdür. Buradan devam edersek, sosyal bilimlerdeki üretim ve tartışma ortamı Türkiye'de ve her geçen gün zayıflarken bu kitabın emek sürecinde bulunan, bir ucundan tutan herkesin emeğini takdir etmek gerekir. Dünyadaki güç dengeleri değişiyor, paylaşım ve bölüşüm ortamında emperyalist devletler kendi paylarına düşeni fazlasıyla almak istiyorlar. Bu durum ise dünyanın her bir köşesinde, savaşların ve göçlerin artmasına sebep oluyor. Nasıl bir süreçte olduğumuzu anlamak, anlamlandırmak için Dünya Yeniden Şekillenirken-2 iyi bir kılavuz niteliğinde.

İleri teknolojinin bir marifeti olarak neredeyse aklımızdan geçenlerin bile takip edildiği bu gözetim ve denetim mekanizması tesis ediliyor. Halkların bunun karşısında özgürlüğünü koruyabilmek adına yapması gereken haklarına sahip çıkmak, ekonomik ve ekolojik mücadelenin ön saflarında yer almak, bu alanlarda söz hakkını egemen sınıflara bırakmamaktır. Yüzyıllardır yapılan hatalardan çıkartılması gereken en önemli ders: artık tarihin tekerleğini daha eşit, özgür ve adaletli bir dünyaya doğru ilerletme konusunda burjuvazi işlevini yitirmiştir; yeni dönem ya özgür halkların, işçi sınıfının mücadeleleriyle bir çıkış yolu bulacak ya da daha fazla savaş, sömürü ve bunun getirdiği yoksulluk, göçler ve sefaletle damgalanacaktır.

Dünya Yeniden Şekillenirken 2,
Derleyenler: Ulaş Taştekin, Yalçın
Bürkeç, Cenk Ağcabay, 288 syf., Nota
Bene Yayınları, 2019.

Ortadoğu'da boşa kürek çekmek: Bağdat Paktı

Behçet Kemal Yeşilbursa'nın kaleminden 'Bağdat Paktı 1950-1959', VakıfBank Kültür Yayınları etiketiyle yayımlandı. Yeşilbursa bu kitapta 1950'li yılların Ortadoğu coğrafyasına odaklanarak Bağdat Paktının ve Ortadoğu'daki İngiliz-Amerikan savunma politikalarının oluşum ve gelişim seyrini araştırıyor.

Taha Ayça Aydemir

24 Şubat 1955'te imzalanan Bağdat Paktı sekiz maddeden oluşup, iki ana amaç teşkil etmektedir; birinci amaç olası bir saldırıdan Ortadoğu'yu korumak, ikinci amaç ise ilgili ülkelerin ekonomik gelişme çabalarında aralarında işbirliği sağlayabilmektir. Bağdat Paktı başlangıçta ilgili ülkelerin kendi çıkarları için büyük önem arz etse de; ilerleyen süreçte amaçlarına ulaşamayıp, 1958'de Irak'ta meydana gelen darbenin devamında 1959'da yıkılarak yerini merkezi Türkiye olan CENTO'ya bırakmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere ve ABD'nin Ortadoğu ülkeleriyle ilgili planları ve yapılan ittifaklar, artan milliyetçi güçler ve Sovyetler'in bölgede giderek etkin hale gelmesi nedeniyle tehlikeli hale gelmiştir. Bir yandan Sovyet yayılmacılığına karşı alınan önlemler diğer yandan 1948'de İsrail'in kurulmasıyla Arap ülkelerinde artan tepkiler neticesinde oluşan Milliyetçi Batı karşıtlığı Ortadoğu ülkeleri ve Batı arasında alternatif ekonomik-siyasi-askeri yeni ittifak arayışlarını zorunlu kılmıştır.

İngiltere'nin 20. yüzyılın başlarından beri devam eden Ortadoğu hâkimiyet projeleri; 1955'te Türkiye ve Irak'ın, ABD ve İngiltere'nin desteğini alarak Bağdat'ta Türkiye – Irak Karşılıklı İşbirliği Anlaşması yani; Bağdat Paktı'nı imzalanmasıyla yeni bir sürece girmiştir. Pakta İngiltere, Türkiye, Irak, İran ve Pakistan katılmıştır. Ülkelerin her birinin pakttan beklediği farklı olsa da ortak nihai hedef; sınırlarını korumak ve daha çok Batı askeri ve ekonomik yardımını alabilmektir.

24 Şubat 1955'te imzalanan Bağdat Paktı sekiz maddeden oluşup, iki ana amaç teşkil etmektedir; birinci amaç olası bir saldırıdan Ortadoğu'yu korumak, ikinci amaç ise ilgili ülkelerin ekonomik gelişme çabalarında aralarında işbirliği sağlayabilmektir. Bağdat Paktı başlangıçta ilgili ülkelerin kendi çıkarları için büyük önem arz etse de; ilerleyen süreçte amaçlarına ulaşamayıp, 1958'de Irak'ta meydana gelen darbenin devamında 1959'da yıkılarak yerini merkezi Türkiye olan CENTO (Central Treaty Organization)'ya bırakmıştır.

Behçet Kemal Yeşilbursa'nın İngiltere'de Manchester Üniversitesi Orta Doğu çalışmaları bölümünde yaptığı doktora tezine dayanan "Bağdat Paktı: İngiltere ile Amerika'nın Ortadoğu Savunma Politikaları 1950-1959" adlı eseri daha önce 2005 yılında İngiltere'de Frank Cass, 2013 yılında Routledge Press tarafından "The Bagdat Pact: Anglo- American Defence Policies in the Middle East 1950-1959" adıyla yayınlanmıştır. Bağdat Paktı'na giden süreci, paktın oluşumunu, üye ülkelerin beklentileri ve paktın başarısız olmasının nedenlerini Amerikan ve İngiliz arşiv belgelerine dayanan, titiz bir araştırmacının ürünü olan bu kitap Nur Nirven çevirisi, Vakıfbank Kültür Yayınları etiketiyle okuyucuya sunulmuştur.

Yeşilbursa, 11 Eylül 1962 yılında Bursa'da doğmuştur. Lisans eğitimini Gazi Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra, yüksek lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde yaptı. 1990-1996 yılları arasında doktorasını Manchester Üniversitesi Ortadoğu çalışmaları bölümünde Feroz A.K. Yasamee danışmanlığında tamamladı. Yazarın

“Ortadoğu’da Emperyalizm: İngiltere ve Amerika’nın Ortadoğu Savunma Projeleri ve Türkiye (1945-1960)”(2017) ,“Türkiye ve Ortadoğu Üzerine Notlar”(2018) adlı iki kitabı ve çok sayıda ulusal ve uluslararası yayınlanan makalesi ve kitap bölümleri bulunmaktadır. Ayrıca yakın bir zamanda “CENTO: The Forgotten Allience” yine Routledge Press tarafından yayınlanacaktır.

BAĞDAT PAKTI SAVUNMA PROJELERİNİN VÜCUT BULMUŞ HALİDİR

Eser toplam yedi bölümden oluşmaktadır. Ayrıca kitabın başında Hasan Köni’nin kaleme aldığı sunuş metninde bölge ve dönem hakkında kısa bir değerlendirme metni mevcuttur. Kitapta ilk üç bölümde; Bağdat Paktı ile sonuçlanan savunma politikaları geliştirme süreci, İngiltere ve Amerika’nın Ortadoğu üzerindeki stratejik planlarının gelişmesi gibi konular aşamalarla resmedilmeye çalışılmıştır. Yeşilbursa’ya göre Bağdat Paktı “İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan Sovyet yayılmacılığına karşı İngiltere ve Amerika’nın Ortadoğu’da oluşturmaya çalıştıkları savunma projelerinin (Ortadoğu Komutanlığı, Ortadoğu Savunma Organizasyonu, Kuzey Kuşağı) vücut bulmuş halidir”.

KUZEY KUŞAĞI SAVUNMA PROJESİ’NİN DOĞUŞU

Giriş kısmında, İkinci Dünya Savaşı ertesi İngiltere, ABD ve Ortadoğu ülkeleri hakkında kısa bir sosyo-ekonomik açıklama yapılmaya çalışılmıştır. Savaş sonrası bölgede hâkimiyet kaygılarından oluşan savunma güdüsünün kaynağına dair incelemeler yapılmıştır. Birinci bölümde Amerika’nın Ortadoğu savunmasında oynadığı rol, nedenleriyle birlikte açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca beraberinde Türkiye – Pakistan Anlaşması’nı doğuran Kuzey Kuşağı Savunma Projesi’nin doğuşu incelenmektedir.

‘İRAK’I DAHİL ETME ÇABALARI VE TEPKİLER’

İkinci bölümde Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye ve Pakistan’ın, Irak’ı da dâhil etme çabaları ve bu amaca karşı gelişen tepkiler anlatılmaktadır. Kuzey Kuşağı Savunma Projesi’nin ilk somut adımı olarak 28 Aralık 1953’te ABD ile Pakistan arasında ekonomik ve teknik yardım anlaşmasından sonra, ikinci adım olarak Türkiye ile Pakistan ara-

İkinci bölümde ABD, Türkiye ve Pakistan’ın, Irak’ı da dâhil etme çabaları ve bu amaca karşı gelişen tepkiler anlatılmaktadır. Kuzey Kuşağı Savunma Projesi’nin ilk somut adımı olarak 28 Aralık 1953’te ABD ile Pakistan arasında ekonomik ve teknik yardım anlaşmasından sonra, ikinci adım olarak Türkiye ile Pakistan arasında imzalanan 1954 Karaçi Anlaşması gerçekleşmiştir. Ancak savunma alanında yetersiz kalması ve ilgili ülkeler arasında askeri bir işbirliği öngörmemesi; Türkiye’nin savunma alanında işbirliği çalışmalarını Irak üzerinde yoğunlaştırmasına neden olmuştur.

5 Nisan'da İngiltere pakta katılmış ve 1930'da Irak ile imzaladığı İngiltere – Irak Anlaşması'nı güncelleyerek yeni bir üs anlaşması gerçekleştirmiştir. Ancak bu yeni üyenin varlığı paktın Araplara karşı samimiyetini zedeleyen bir başka sebep olarak ortaya çıkmıştır. Bazı Arap ülkelerince İngiltere'nin Pakta katılımı bölgede hegemonyasını kolaylaştırmak adına atılan bir niyetin sonucuydu. Pakta sonradan katılan diğer iki ülke içinse niyetler çok daha başkaydı. Öncelikli sorunu Hindistan'la yaşadığı problemler olan Pakistan, Batı'nın ve özellikle de ABD'nin desteğini almayı umarak Eylül 1955'te pakta katılmıştır.

sında imzalanan 1954 Karaçi Anlaşması gerçekleşmiştir. Bu anlaşma ekonomik ve iki ülke çıkarlarını gözeterek ortak işbirliği amacıyla imzalanmıştı. Ancak savunma alanında yetersiz kalması ve ilgili ülkeler arasında askeri bir işbirliği öngörmemesi; Türkiye'nin savunma alanında işbirliği çalışmalarını Irak üzerinde yoğunlaştırmasına neden olmuştur. Bu girişimler ileride 24 Şubat 1955 tarihinde Bağdat'ta imzalanan ve daha sonra Bağdat Paktı olarak anılan Türkiye Irak Karşılıklı İşbirliği Antlaşması ile sonuçlanmıştır.

BAĞDAT PAKTI'NIN OLUŞUMU VE YANKILARI

Üçüncü bölümde Bağdat Paktı'nın oluşumu ve dünya üzerindeki yankıları incelenmiştir. Pakt birçok Arap ülkesi için İngiltere'nin bölgede kontrol sağlama aracı, hatta Arapları İsrail ile barıştırmak adına oluşturulmuş bir örgüt olarak görülmüştür. Bu pakta kayılan ülkeler Batı yanlısı sayılıp, Yeşilbursa'ya göre Arap dünyasında keskin bir ayrışmayı alevlendirmiştir. Mısır ve Suudi Arabistan; paktı kendi çıkarlarına ters bir yönde olduğunu düşünerek, bir tehdit unsuru olarak gördüler. Suudi Arabistan, Irak'la olan hanedanlık mücadelesinden dolayı İngilizlere karşı tedirgin yaklaşırken; Mısır, paktı Arap dünyasındaki liderlik iddiasının önünde bir engel olarak düşünmektedir. Nasır Bağdat Paktı'nı Arap dünyası için yeni tip bir sömürgecilik faaliyeti olarak değerlendirmiştir.

BAĞDAT PAKTI'NIN GENİŞLEMESİ

Dördüncü bölümünde Bağdat Paktı'nın genişlemesi üzerine yapılan çalışmalar ve yeni ülkelerin katılımı anlatılmaktadır. 5 Nisan'da İngiltere pakta katılmış ve 1930'da Irak ile imzaladığı İngiltere – Irak Anlaşması'nı güncelleyerek yeni bir üs anlaşması gerçekleştirmiştir. Ancak bu yeni üyenin varlığı paktın Araplara karşı samimiyetini zedeleyen bir başka sebep olarak ortaya çıkmıştır. Bazı Arap ülkelerince İngiltere'nin Pakta katılımı bölgede hegemonyasını kolaylaştırmak adına atılan bir niyetin sonucuydu. Pakta sonradan katılan diğer iki ülke içinse niyetler çok daha başkaydı. Öncelikli sorunu Hindistan'la yaşadığı problemler olan Pakistan, Batı'nın ve özellikle de ABD'nin desteğini almayı umarak Eylül 1955'te pakta katılmıştır.

PAKTIN GELİŞİM SEYRİ

Diğer bir ülke olan İran ise Musaddık sonrası Batıyla iyi ilişkiler kurma ve Batı'ya yaklaşma amacını hızlandırmak için bir fırsat bulduğu düşüncesiyle Kasım 1955'te pakta üye olmuştur.

Beşinci ve altıncı bölümlerde paktın gelişim seyri ve Süveyş Krizi'nin pakta olan etkisi incelenmiştir.

Üye devletler başından beri ABD'nin maddi olarak görünmeyen varlığını sona erdirip kesin ve açık bir biçimde Bağdat Pakti'na katılmasını istiyorlardı. Bu baskılar neticesinde 1956'da Bağdat Pakti'nin ekonomik ve askeri faaliyetlerine katılacağı ve askeri kanadında gözlemci olarak yer alacağı belirtilmiştir. Ancak bu açıklamayla isteklerin azalacağı umulsa da paktın üyeleri tam anlamıyla tatmin olmamıştır. Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı 1956 yılında millileştirmesiyle meydana gelen savaşın ardından ABD'nin üye olmasına yönelik talepler paktın ilgili ülkelerince yeniden dile getirilmiştir.

Katılımcı ülkeler İngiltere'nin Pakta katılmasıyla Ortadoğu'da oluşan milliyetçi hoşnutsuzluk ve Sovyet tehdidine karşı henüz somut bir önlem almayı başaramaması üzerine, ABD hükümetinin katılımının olumlu bir süreci başlatacağına inanmışlardı. ABD kanadından ise baskıları dindirmek amacıyla 1957 yılında Eisenhower Doktrini ilan edilip ilgili ülkelerce kabul edilmiştir. Sürecin sonunda 1958'de Irak'ta meydana gelen ihtilal sonucu yeni yönetimin paktan ayrılmasıyla, ABD kalan üç bölgesel ülkeyle ikili anlaşmalar yapmayı kabul etmişti. Bu anlaşmalar 1959'da gerçekleşmiştir.

'PAKTIN YIKILIŞ SÜRECİ'

Kitabın yedinci ve son bölümünde ise Bağdat Pakti'nin yıkılış süreci nedenleri ile beraber işlenmiştir.

Irak'ta yaşanan ihtilal basit bir monarşiyi yıkma eylemiyle sınırlı kalmayıp, bölge politikalarında önemli değişikliklere neden olmuştur. Irak'taki yeni yönetime karşı başta Türkiye'nin sert tutumu ve devamında diğer Pakt üyesi devletler, ABD'nin Eisenhower Doktrini çerçevesinde Irak'a müdahale etmesi talebi; ABD ve diğer batılı ülkelerce kabul edilmemiştir. Irak'taki yeni yönetim resmen tanınıp, dostane ilişkiler kurulmak istense de darbenin uluslararası ilişkiler açısından sonuçları kaçınılmaz olmuştur. En önemli sonucu Bağdat Pakti'nin yıkılıp, yerine Merkezi Antlaşma Teşkilatı'nın yani CENTO olarak anılan oluşumun meydana gelmesi olmuştur.

“

Irak'ta yaşanan ihtilal basit bir monarşiyi yıkma eylemiyle sınırlı kalmayıp, bölge politikalarında önemli değişikliklere neden olmuştur. Irak'taki yeni yönetime karşı başta Türkiye'nin sert tutumu ve devamında diğer Pakt üyesi devletler, ABD'nin Eisenhower Doktrini çerçevesinde Irak'a müdahale etmesi talebi; ABD ve diğer batılı ülkelerce kabul edilmemiştir. Irak'taki yeni yönetim resmen tanınıp, dostane ilişkiler kurulmak istense de darbenin uluslararası ilişkiler açısından sonuçları kaçınılmaz olmuştur. En önemli sonucu Bağdat Pakti'nin yıkılıp, yerine Merkezi Antlaşma Teşkilatı'nın yani CENTO olarak anılan oluşumun meydana gelmesi olmuştur.

BEHÇET KEMAL YEŞİLBURSA
Bağdat Paktı
1950-1959

TÜRKÇESİ NUR NİRVEN

Bağdat Paktı 1950-1959, Behçet Kemal Yeşilbursa, Çeviri: Nur Nirven, 368 syf., VakıfBank Kültür Yayınları, 2019.

Yaşanan darbe sonucu Ortadoğu'daki Batılı güçlerin -özellikle İngiltere'nin- konumunun zayıflayışı hızlanmıştır. Irak Krallığı'nın düşüşü, batılı devletlerin Irak'ın üyeliğini Arap dünyasına yayarak oluşacak bölgesel kontrol amaçlarından vazgeçilmesini zorunlu kılmıştır. Geriye kalan üye devletler ise paktan uzaklaşarak; Türkiye NATO'ya, Pakistan SEATO'ya diplomatik ağırlıklarını vermeye başladılar. Gelinen nokta itibarıyla paktın sadece İran'ı cesaretlendirmek ve desteklemek amacına evrilmesi, 21 Ağustos 1959 Bağdat Paktı'nın artık merkezi Ankara olan CENTO'ya dönüşmesiyle sonuçlanmıştır.

'ARAP POLİTİKALARI VE ENTRİKALARI İÇİN BİR FORUM'

Sonuç olarak Pakt bölgede güvenliği sağlamak yerine, Ürdün'ün bir savaş meydanı haline geldiği; Irak-Mısır rekabetine dönüşmüştür. Sovyetler Birliği'ne karşı, Yeşilbursa'nın deyişiyle bir "Ortadoğu Seddi" kurmak isterken; yine Yeşilbursa'nın Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'tan aktardığı gibi; "Arap politikaları ve entrikaları için bir forum haline dönüşmüştür".

İngiltere ve ABD istediği biçimde Ortadoğu'da bir Arap birliği kurmadığı gibi; Mısır, Suriye, Suudi Arabistan, Ürdün gibi ülkelerce alternatif Arap birlikleri projeleri denemiştir. Türkiye ise o dönem iktidarda olan Demokrat Parti yönetimince, CHP'nin yapamadığını yapmak; yani bölgesel bir aktör olmak isterken, bölgedeki diğer Ortadoğu ülkeleri ile ilişkileri gerginleştirerek Irak, İran, Pakistan gibi Batının hegemonyası altında bir imaj vermiştir.

VakıfBank Kültür Yayınları etiketiyle yayınlanan bu önemli eser, Bağdat Paktı'nın gelişimi üzerine bilgi verirken dönemin uluslararası siyasi hareketliliği hakkında da kapsamlı bir rehber olarak okuyucunun karşısında!

Cennete bir adım kalmışken...

Romanın karanlığı, sadece gelişen olayların ya da biçimsel tercihlerin yarattığı gerilimin eseri değil. Tam da görmezden gelinen bir sorunu görünür kıldığı için de karanlık bir anlatı Cennetteki Yeryüzü. Cennete bir adım kalmışken kendileriyle yüzleşmek zorunda kalan roman karakterleriyle değil yüzüne bakmaktan kaçındığı bir ayna tutulan okurla hesaplaşan bir yazar olan Garnier, yaşlılık, güvenlik, geleceksizleşme, öteki korkusu, özgürlük, mülkiyet gibi kavramları yeniden tartışmaya açıyor.

Doğuş Sarpkaya

“

Kitabın mekânının güvenli bir site olması tesadüfî değil. Modern zamanların gotik mekânı da diyebileceğimiz güvenli siteler, tehlikelerle dolu dışarıdan korunmak için inşa edilen lüks hapishaneler olma yolunda ilerliyor. Şehrin ve toplumsal yaşamın dışında yer almayı gönüllü olarak isteyen üst ve orta sınıfların kendilerini içine hapsettikleri bu alanların yaşlılar için tasarlanmış bir versiyonunda geçiyor, Cennetteki Yeryüzü.

Yaşlılık, son dönemde kapitalizmin korkulu rüyası hâline gelmeye başladı. Hızla artan yaşlı nüfusun toplum içinde nasıl konumlanacağı egemenler için başlı başına bir problem olmuş durumda. Her ne kadar gerontoloji çalışmaları ile birlikte yaşlılığın kontrol edilebilecek bir sürece dönüştüğü iddia edilse de yaşlıların günlük yaşam içerisindeki sorunlarının görmezden gelinmesinin normal karşılandığını söyleyebiliriz. Şu an kesin bir eğilimden bahsedemsek de özellikle Batı toplumlarında yaşlıları toplumdan tecrit edecek projelerin çoğalmaya başlaması da (güvenlikli ve sağlık personeli emekli siteleri modern huzur evlerine dönüşme eğiliminde) yaşlıların günlük hayattan uzaklaştırılmaya çalışılmasına bir örnek teşkil ediyor.

Bu durumun elbette edebiyata da konu olması kaçınılmaz. Fransa'nın üretken yazarlarından Pascal Garnier'in Kafka Kitap etiketiyle yayımlanan romanı Cennetteki Yeryüzü tam da bahsettiğimiz türden yaşlılık korkusunu dillendiren bir kara anlatı olarak dikkat çekiyor.

GÜVENLİK ÇILGINLIĞI

Roman, Fransa'nın kırsalında kurulan yeni bir emekli sitesinde geçiyor. Orta sınıf emekli bir çift olan Martial ve Odette Sudre, bekçi Bay Fletch'ten başka kimsenin olmadığı sitedeki yeni evlerine taşınırlar. Henüz sosyal tesislerin işlerlik kazanmadığı, havuzun boş olduğu site, Sudre çifti için bilinmezlerle doludur. Bir süre sonra Parisli zengin bir çift olan Maxime ve Marlène-Nude'un taşınmasıyla az da olsa içleri rahatlar. Alımlı ve bu site için fazla genç sayılabilecek Lea ile Odette'in zorlamasıyla sosyal tesislere etkinlikler için gönderilen Nadine'in topluluğa katılmasıyla site ahalisi tamamlanır. Sakinlik, huzur ve bitmeyen bir tatil fikrinin pazarlanmasıyla alınan bu evler bir süre sonra tüm karakterlerin hem kendileriyle hem yaşamla hesaplaşacakları birer hücreye dönüşecektir.

Kitabın mekânının güvenli bir site olması tesadüfî değil. Modern zamanların gotik mekânı da diyebileceğimiz güvenli siteler, tehlikelerle dolu dışarıdan korunmak için inşa edilen lüks hapishaneler olma yolunda ilerliyor. Şehrin ve toplumsal yaşamın dışında yer almayı gönüllü olarak isteyen üst ve orta sınıfların kendilerini içine hapsettikleri bu alanların yaşlılar için tasarlanmış bir versiyonunda geçiyor, Cennetteki Yeryüzü. Gotik şatonun güvenli siteye dönüşmesi fikri ve bunun yarattığı tekinsiz atmosfer romanın gerçekçi bir zemine oturmasını sağlamış. Bir süre sonra sitenin dışına kurulan Çingene kampı da korkutucu dışarıyı fikrinin yaratılmasında önemli bir rol oynuyor.

AĞIR GELEN ÖZGÜRLÜK

Kitapta kapitalizmin, güvenlik, mülkiyet ve özgürlük kavramlarını iç içe geçiren, görünüşte liberal tezlerinin masaya yatırıldığını hissediyoruz. Garnier, bu konuda da uyanık davranıyor:

Liberal özgürlük söylemiyle otoriter uygulamaların iç içe geçişini ve özgürlük, güvenlik ve mülkiyet kavramlarının özdeşleştirilmesinin Mark Neocleous'un deyişiyle, "alttan alta süre giden bir güvensizliği, yani sınıf sorunuyla derinden bağlantılı olan mülkiyet güvensizliğini" maskeleydiğini vurguluyor. Her günün "uzun bir Pazar gibi" geçtiği bir zamanda yaşayan Odette, "alışkın olmadığı özgürlüğün" ağır gelmesi; Çingenelerin gelişiyle birlikte mülkiyete yapılacak "olası" saldırıların yarattığı korku; Maxime'in kendine yakın hissetmediği her şeye karşı saldırgan tavrı gibi örnekler de okura, özgürlük, güvenlik ve mülkiyet kavramlarının nasıl birbiriyle bağdaşmaz olduğunu hatırlatıyor.

GELECEK YOKMUŞ GİBİ YAŞAMAK

Güvenlikli site içerisinde yaratılan bu atmosfere eşlik eden, betimlemelere boğulmayan ve karakterleri olaylar üzerinden derinleştiren sade anlatım gerilim dozunu ayarlamaya yardımcı oluyor. Karakterlerin farklı özellikleri olaylarla gün yüzüne çıktıkça -Odette'in sinek paronayası, Lea'nın unutkanlık krizleri, Marlène'nin takıntı derecesinde oğlundan bahsedişleri, Maxime'in muhafazakârlığı, Martial'in çekinikliği, Nadine'in bağımlılığı ve Bay Flesh'in gaddarlığı- karanlık bir geleceğe ilerlendiği hissi yaratılıyor. Bu esnada yaşlılığın nasıl yaşandığına dair fikir ediniyoruz. Odette ve Martial'in yaşlarını kabullenişleriyle Maxime ve Marlène'in genç kalma yahut genç görünme telaşları arasındaki tezatlık, yaşlanmaya dair farklı psikolojik tepkilerin yansıtılmasını sağlamış. Nadine, Lea ve Bay Flesh'in verdiği tepkilerse toplumun yaşlılığa bakışını anlamak açısından önemli veriler sunuyor.

Emeklilik fikrinin altında yaşlıları toplumsal yaşamın dışında bırakma çabasının yattığı düşüncesi öne çıkıyor romanda. Kitap aracılığıyla geleneksel toplumlarda sürekli yaşamın içinde olan ve emeğiyle var olan, bu sayede de saygınlığını yitirmeyen aile büyüklerinin, modern zamanlarda yaşadığı kimlik yitimini ve içine düştükleri boşluğu anlamaya başlıyoruz. Taşınılan lüks emekli sitesi de bu boşluğun merkezi olmaya başlıyor: "Evet, burası sürekli tatilde olmak gibiydi ama bir farkı vardı ki o da şuydu: Tatilin bir sonu olurdu, buranın ise yoktu. Sanki sonsuzluk için para ödemişlerdi, geleceklere yoktu artık. Bu da insanın geleceği olmadan yaşayabileceğinin kanıtı sayılırdı." Garnier, geleceksizleşmiş, kendinden başka bir şeyi düşünmeyen ama bu bencillik içinde kendi boşluğunun içini doldurmaya çalışan bir yaşlı kuşağının hikâyesini anlatıyor, Cennetteki Yeryüzü'nde.

Romanın karanlığı, sadece gelişen olayların ya da biçimsel tercihlerin yarattığı gerilimin eseri değil. Tam da görmezden gelinen bir sorunu görünür kıldığı için de karanlık bir anlatı Cennetteki Yeryüzü. Cennete bir adım kalmışken kendileriyle yüzleşmek zorunda kalan roman karakterleriyle değil yüzüne bakmaktan kaçındığı bir ayna tutulan okurla hesaplaşan bir yazar olan Garnier, yaşlılık, güvenlik, geleceksizleşme, öteki korkusu, özgürlük, mülkiyet gibi kavramları yeniden tartışmaya açıyor.

Cennetteki Yeryüzü, Pascal Garnier, çeviri: Melisa Leciere Muratyan, 144 syf., Kafka Kitap, 2019.

Canan Coşkun: Bir insan hukuksuzluğa uğruyorsa ideolojisine bakılmamalı

Gazeteci Canan Coşkun, fotoğraf çekmek için çalışmaya başladığı Cumhuriyet gazetesinde tesadüfen adliyeye gönderildiğini anlatıyor. Takip ettiği ilk duruşma Temmuz 2013'te, aralarında Mücella Yapıcı'nın da olduğu birçok kişinin Gezi eylemleri nedeniyle gözaltına alındığı sorgu mahkemesi. Coşkun'un İletişim Yayınları'ndan çıkan "Burası Mahkeme/ Yeni Türkiye'de Yargı Rejimi" adlı kitabı önemli siyasi ceza davalarının seyrini anlatıyor.

Filiz Gazi

“Burası Türkiye” demenin çağrışımı daha çok olumsuz şeyleri akla getiriyor. Bu yeni bir şey mi? Yüzeysel bir tarih okumasıyla söylersek dahi yanıt belli: Değil. Son yıllardan yaşanan hukuksuzlukların dozu artmış olabilir mi peki? Literatüre giren “Kumpas davalar” var örneğin. Buralı olmaya anlatmak mümkün değil. Kurguya dayalı, suç icat eden yüzlerce sayfalık iddianameler...

Bir ülkede ikiden, üçten çok siyasi ceza davası olması da manidar. Cumhuriyet davaları, Sözcü davası, Barış Akademisyenleri davaları, Altanlar/ Nazlı Ilıcak davası, Çağdaş Hukukçular Derneği ve Halkın Hukuk Bürosu davası...

Gazeteci Canan Coşkun bir adliye muhabiri. İş adresi, Çağlayan Adliyesi. Öfkeyle sorulan “Devlet nerede?” sorusunun açık adresi esasen ülkenin il il adliyeleri. Coşkun bizzat oradan bildiriyor, yazıyor. Coşkun’un “Burası Mahkeme/ Yeni Türkiye’de Yargı Rejimi” kitabının son cümlesi ise şöyle: “Saydığım nedenlerden ötürü bu çalışma, aslında sıradaki hukuksuzluklar için bir virgöl.” Niye diye sorduğumda, “Umutsuzluk değil” diyor: “Durum tespiti.” Coşkun’un 2013 sonrası önemli siyasi ceza davalarının seyrini anlattığı kitabı bir tanıklık çalışması. Bir adliye muhabirinin uzun saatler geçirdiği mahkeme salonlarında yargılananları gözlemlediği, karar vericilerin hal ve tavırlarını kaydettiği satırlar Çağlayan adliyesi girişinde karşınıza çıkan iki devasa Themis heykelinin anlamını sorguluyor.

Coşkun’la kitabını, Cumhuriyet gazetesinde çalıştığı dönem gazetede yaşananları, izlediği davaları konuştuk...

Kitabın başında, gazeteye ilk başladığın zamanı “Cumhuriyet’te fotoğraf çekmeyi öğrenirim” diye düşünmüştüm” diye anlatıyorsun. Adliye muhabiri oldun. Nasıl oldu?

Tamamen şans eseri. Fotoğraf çekmek için gittim ama fotoğraf da çekemedim. Günlük basın açıklamalarını takip ediyordum. Gazetenin asıl adliye muhabiri o sırada hamileydi. İzne ayrılması gerekiyordu. Temmuz 2013’te adliyeye gönderildim ama gönülsüzdüm. Adliyede olmak demek iş ortamındaki arkadaşlardan ayrılmak demekti, saatlerce adliye binasının içinde kalmak demekti ama sonra bağımlılık yapan bir mekân oldu.

Diğer taraftan hukuk terminolojisine hâkim değildin.

Evet. Hiç bilmiyordum. Hayatımda ilk defa adliyeye, duruşma salonuna girdim. Başladığımda Genel Yayın Yönetmeni İbrahim Yıldız’dı. Ergenekon ve Balyoz davalarının sonuna doğruydum. Sürekli dava haberleri okuyordum. Alışkındım

“

Gazetenin asıl adliye muhabiri o sırada hamileydi. İzne ayrılması gerekiyordu. Temmuz 2013’te adliyeye gönderildim ama gönülsüzdüm. Adliyede olmak demek iş ortamındaki arkadaşlardan ayrılmak demekti, saatlerce adliye binasının içinde kalmak demekti ama sonra bağımlılık yapan bir mekân oldu.

Gazetenin hukuk bürosunda bugüne kadar Cumhuriyet'e açılan ceza ve hukuk davalarının el yazısıyla yazıldığı iki defter vardı. İlk kayıt 1991'e aitti. Sadece o defteri incelendiğinde Türkiye siyasi tarihinde iktidarların Cumhuriyet'e nasıl yaklaştığı görülüyor. 2014'ten sonraki süreç bu anlayışın devamı gibiydi.

ama duruşma salonuna gidip, aktaracak kadar değildim. Temmuz 2013'te, aralarında Mücella Yapıcı'nın da olduğu birçok kişi Gezi eylemleri nedeniyle gözaltına alınmıştı. Onların sorgu mahkemesi, takip ettiğim ilk duruşmaydı. Apolitik bir insan değildim ama karakola, adliyeye hiç yolum düşmemişti. Adliye kocaman bir yer. Her şey devasa. O günlerde orası keşfedilecek bir yer gibi geldi bana.

'ADIM DURUŞMA ÖNCESİ SÜREKLİ KAVGA EDEN BİRİ OLARAK ÇIKTI'

Kitapta bir iş insanının cenaze törenini takip ettiğin bir günden bahsediyorsun. Kadın olduğun için arkalara gönderilmişsin. Erkek meslektaşlarının bu duruma tepki göstermediğini söylüyorsun. Şöyle anlatmışsın: "Arkaya geçtikten sonra Erdoğan ile göz göze geldik. Ayrımcılığa karşı koyamamıştım. Bakışlarımı Erdoğan'dan kaçırmayarak kendimce direndim. İçimden 'Patlasanız da çatlasanız da buradayım' dedim." Okuyucu seni tanımıyor ama bu satırları okurken dedim ki, "Bu Canan..." Adliyede de en çok sesi çıkan muhabirsin. Niye sürekli kavga ediyorsun Canan?

Kavgacı değilim. Duruşma öncesi sürekli kavga eden birine çıktım adım. Üstüme yapıştı. Yasaklamalar anlamsız geliyor. Gereksiz sınırlamalara gelemiyorum. Adliye koridorlarında ki bariyerler önceleri yoktu. Her yere girip çıkabiliyordum. Duruşma kapısının önünde bekleyebiliyorduk. Düşman değiliz, halkız biz. Buralar zaten bizim. Orada "Kanunlara göre duruşmalar alenidir, halka açıktır" dediğinde söylediklerin, anlatmaya çalıştığın kişiden uzay boşluğunda sekiyor. Bazen kendime, "gerek yoktu" dediğim oluyor.

'SİYASİ İKTİDAR, GAZETENİN ÜSTÜNE AŞAMA AŞAMA ÇÖKTÜ'

Yakın tarihte Cumhuriyet gazetesi nasıl bir süreç yaşadı, bilmeyen birine başlıklar halinde nasıl anlatılabilir?

Gazetenin hukuk bürosunda bugüne kadar Cumhuriyet'e açılan ceza ve hukuk davalarının el yazısıyla yazıldığı iki defter vardı. İlk kayıt 1991'e aitti. Sadece o defteri incelendiğinde Türkiye siyasi tarihinde iktidarların Cumhuriyet'e nasıl yaklaştığı görülüyor. 2014'ten sonraki süreç bu anlayışın devamı gibiydi. 17- 25 Aralık soruşturmaları döneminde

Cumhuriyet, süreci aktarma görevini yerine getirdi. Soruşturmalar kapatılınca fatura yolsuzlukları duyuran gazetelere kesildi. Sadece Cumhuriyet'e değil; Evrensel, Birgün, o sıralarda Yurt Gazetesi...

Gazeteciler bu süreçte yazdıkları yazı ve haberler nedeniyle yargılanmaya devam ederken Paris'te Charlie Hebdo baskını oldu. (12 kişinin öldüğü Charlie Hebdo saldırısının ardından Cumhuriyet, derginin bu sayısından bir seçki yayımladı. Gazetenin iki köşe yazarı Hikmet Çetinkaya ile Ceyda Karan ise köşe yazılarında derginin Muhammed peygamber olduğu iddia edilen çizimli kapağını yayımlamıştı. F. G.) Çetinkaya ve Karan hakkında çizime köşe yazılarında yer verdikleri için soruşturma başlatıldı ve iddianame hazırlandı. İddianamede 1280 şikâyetçi vardı. Bu kişilerin arasında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın oğlu Bilal Erdoğan, kızları Sümeyye Erdoğan ile Esra Albayrak ve damadı Berat Albayrak, Erdoğan ailesinin ve 17-25 Aralık soruşturması şüphelilerinin avukatları da vardı. Şikâyetçi olarak intikam almaya çalışıyorlardı. Sonrasında o dönem Genel Yayın Yönetmeni olan Can Dündar ve Ankara Temsilcisi Erdem Gül, MİT TIR'ları haberleri nedeniyle tutuklandı. Son dönemde darbe girişiminin ardından başlatılan operasyonla geçildi. Gazetenin tüm yönetim kadrosu tutuklanarak gazete susturulmaya çalışıldı. Operasyon tamamlandığında başta Orhan Erinç olmak üzere Cumhuriyet davasında yargılanan kişilerle yazar, çizer, editör, muhabir, avukat 50 kişi işten ayrıldı ve operasyon 'başarıya' ulaştı. Saydığım dört dönemde siyasi iktidar gazetenin üstüne aşama aşama çöktü.

'CUMHURİYET FABRİKA AYARLARINA DÖNDÜ'

Gazete işgal edildi diyebilir miyiz?

Evet, gazetenin şimdiki yöneticilerinin de işbirliğiyle işgal edildi.

Bu nasıl oldu? Bir gazetenin içinden nasıl 'işbirlikçi' çıkabildi? Hatta Cumhuriyet Vakfı eski yöneticilerinden Alev Coşkun Cumhurbaşkanlığı'na ihbar mektubu dahi yazdı...

Şu an gazetenin yazı işlerindeki insanların çoğu uzun zamandır orada çalışan kişiler. Can Dündar dönemindeki yayınları beğenmeyenlerin bazıları daha iyi gazeteciliğin mümkün olduğunu düşünüyordu, bazıları da bu fikrin altına kişisel iktidar hırsını saklıyordu.

Şu an gazetenin yazı işlerindeki insanların çoğu uzun zamandır orada çalışan kişiler. Can Dündar dönemindeki yayınları beğenmeyenlerin bazıları daha iyi gazeteciliğin mümkün olduğunu düşünüyordu, bazıları da bu fikrin altına kişisel iktidar hırsını saklıyordu.

Herkes oradaydı.
Can Dündar da gelmişti.
“Cenaze evindeymişiz gibi
yüzler görüyorum” dedi.
Toplantıda olan herkes
bu cümlesini hatırlar. İlk
defa o gün görmüştüm
gazetede. Gün içerisinde
sosyal medyadan gazeteyi
basma çağrısı yapıldı.
Binadan ayrılmadık,
bekledik. Gazetede
çalışmaya başladığım
günlerde “Cumhuriyet’te
aile ortamının olduğu”
konuşulurdu. Biz de o
yüzden çıkmadık, sanki
evimizi koruyormuşuz gibi.

Şimdi öz, hakiki Cumhuriyet kadrosu mu gazetenin başında? Ya da ekip yine değişebilir mi? Gazete için öngörün nedir?

2013’ten Eylül 2018’e kadar olan dönem bir parantezdi aslında Cumhuriyet’in tarihine bakıldığında. Fabrika ayarlarına döndü şimdi. Başka bir parantez açılır mı bilinmez. 90’lı yılların başında da benzer bir yönetim çekişmesi olmuştu gazetede ama hiçbir zaman iş adliyeye taşınmamıştı. Tokalaşıp ayrılmıştı insanlar.

Charlie Hebdo seçkisi yayınlandığında da gazetenin içinde tepki oluştuğunu yazıyorsun kitapta.

Evet, gazete çalışanlarının böyle bir seçkinin yayımlanacağından haberi yoktu. Can güvenliği endişesi taşıyorlardı, bu nedenle tepki gösterenler de vardı.

Tepki gösterenler içinde sen var mıydın?

Hayır, Charlie Hebdo seçkisinin basılmasından rahatsız olmadım. Bu bir dayanışma örneğiydi. Madımak’ta olan şeyte tepki gösteriyorsak buna da göstermeliydik.

‘EVİMİZİ KORUYORMUŞUZ GİBİ GAZETEDE BEKLEDİK’

Sonrasında ne yaşandı?

Seçkinin yayımladığı gün gazetenin önündeki cadde trafiğe kapatılmıştı. Öğlen saatlerine doğru çember sakallı insanlar gazetenin önüne geldi. Aczmendi tarikatı mensuplarına benziyorlardı. Korkulu gözlerle sokağı izliyorduk. Sonra yönetim toplantı yapmaya karar verdi. Yazı işlerinin bulunduğu katta toplandık. Herkes oradaydı. Can Dündar da gelmişti. “Cenaze evindeymişiz gibi yüzler görüyorum” dedi. Toplantıda olan herkes bu cümlesini hatırlar. İlk defa o gün görmüştüm gazetede. Gün içerisinde sosyal medyadan gazeteyi basma çağrısı yapıldı. Binadan ayrılmadık, bekledik. Gazetede çalışmaya başladığım günlerde “Cumhuriyet’te aile ortamının olduğu” konuşulurdu. Biz de o yüzden çıkmadık, sanki evimizi koruyormuşuz gibi. Gazetenin önündeki yolu ana caddeye bağlayan noktada bir grup toplandı. Sokakta da zırlı polis araçları vardı. Kalabalığın seslerini duyuyorduk. Sosyal medyadan fotoğraflarına bakıyorduk. İntikam almaya gelmiş gibi görünüyorlardı. Madımak olduğu sırada Divriği’de yaşıyorduk. 1. sınıftaydım. Sokağın başında bir cami vardı. O gün babam eve geldiğinde aklımda kalan “Caminin önünden otobüs kaldırıyorlar” cümlesiydi. Su dökmeye götürmüyorlardı elbette insanları. O günden sonra

caminin önünden geçmedim, hep karşı kaldırımdan yürüyordum. Orası hep korku hissettiriyordu bana. Gazetede o korkuyu hissettim.

'MADIMAK'I YAKAN ZİHNİYET ADLİYEYDİ'

Ne slogan atıyorlardı?

"Kouachi kardeşler onurumuzdur" diye bağıryorlardı. Şeriat yanlısı sloganlar atılıyordu.

Dava açıldı. O insanlar Hikmet Çetinkaya ve Ceyda Karan'dan şikayetçi oldu. Adliyenin önünde Ceyda Karan ve Hikmet Çetinkaya'nın kafalarından dövizler taşıyorlardı. Duruşma salonunda ise ipe sapa gelmez şeyler söylendi. "Cumhuriyet sadece devlet kurumlarında olan bir isim, bu gazeteden bu ismi alın" bile denildi. Herhangi yargılamada karşılığı olmayan talepler sıraladılar. Çetinkaya ve Karan'a hapis cezası verildiği hükmü açıklandığında salonda tekbirler atılmaya başlandı. Mahkemenin nizamından hâkim sorumludur ama hâkim Abdurrahman Orkun Dağ hiçbir şey söylemedi. Gerekçeli kararında da Madımak'ı örnek gösteriyordu. Madımak'ı yakan zihniyet adliyeydi. Gördüğüm ve hissettiğim buydu. Ürkütücü bir durumdu. Tepki gösteremedim. İkilemde kaldığım anlardan biridir.

Gerekçeli kararda yazan neydi?

Aziz Nesin'in sözleri nedeniyle Sivas'ta toplu hâlde harekete geçen insanların Madımak'ı galeyana gelerek ateşe verdiğini, bunu din için yapanların iyi niyetli olduklarına inandıklarını yazmıştı. Bunu söyleyen kişi basın davalarının hâkimiydi.

'KÖTÜLÜK ODAĞINI BİLMENİN GEREKLİ OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYORUM'

Kitapta Sözcü Davası, Altanlar/ Nazlı Ilıcak Davası, Barış Akademisyenleri Davaları gibi pek çok davanın seyrinden bahsediyorsun. Savcı ve hâkim adları veriyorsun. İleride bundan dolayı ceza alabileceğini düşündün mü?

Hukuksuzluk, adaletsizlik yapan insanları bilmeliyiz. AKP-Gülen cemaati ortaklığı sırasında hukuksuz işler yapan hâkim ve savcıların birçoğu ihraç edildi. Biz bu insanları isim isim biliyorsak, o dönem gazetecilerin bu isimleri hiç korkmadan yazmasından dolayıdır. Kötülük odağını bilmenin gerekli olduğunu düşünüyorum. Suç işlemedim, onların yaptığı işleri anlattım yalnızca.

Çetinkaya ve Karan'a hapis cezası verildiği hükmü açıklandığında salonda tekbirler atılmaya başlandı. Mahkemenin nizamından hâkim sorumludur ama hâkim Abdurrahman Orkun Dağ hiçbir şey söylemedi. Gerekçeli kararında da Madımak'ı örnek gösteriyordu. Madımak'ı yakan zihniyet adliyeydi. Gördüğüm ve hissettiğim buydu. Ürkütücü bir durumdu. Tepki gösteremedim. İkilemde kaldığım anlardan biridir.

“

Mesleğini hakkıyla yapanlar Abuzer Kara ile sınırlı değildi elbette. Mesleğini hakkaniyetle sürdüren hâkimler var. Anadolu Adliyesi'nde Nuh Hüseyin Köse vardı örneğin. Sonra Kayseri'ye sürdüler. “Yargının örgütlenme özgürlüğü, Türkiye deneyimi” adında bir kitap yazmıştı. Sürülenlerin çoğu Yargıçlar Sendikası üyesiydi. Bazıları ise Cumhuriyet'e Charlie Hebdo zamanında geçmiş olsun demek için gelen insanlardı. Bu durum nedeniyle Akit Gazetesi hedef gösterdi onları ve haklarında inceleme başlatıldı.

Çağlayan Adliyesi'nde kaç savcı, hâkim var? Ülkenin adalet topografyasını çıkarmaya çalışsak... Kaçı hakkaniyetli bir şekilde görevini sürdürüyor?

İstanbul'da 37 tane ağır ceza mahkemesi var. 37 çarpı 3 desek, ki bazı mahkemelerin ikinci heyetleri de var. Yüzlerce hâkim ve savcı var. Bunların hepsi de kötülük için mi bir araya gelmiş? Elbette değil. Mesleğini hakkıyla yapan hâkim ve savcılar da vardı. Mesele tanıdığım bir hâkim vardı. “Alevi hâkim” olarak tanındı.

Erdoğan'ın Sadullah Ergin'le yaptığı telefon görüşmesinde adı geçen hâkimden bahsediyorsun.

Evet, o sıralarda 17- 25 Aralık soruşturmasından telefon tapeleri Twitter'da yayınlanıyordu. Erdoğan ile dönemin Adalet Bakanı Sadullah Ergin arasındaki telefon konuşmasında adı geçmişti. Konu, Aydın Doğan'ın Sermaye Piyasası Kanunu'na muhalefet suçundan yargılandığı davaydı. Erdoğan, Doğan'ın mahkûm olması gerektiğini söylüyordu. Ergin de Erdoğan'a davanın hâkimi Abuzer Kara'nın Alevi olduğunu ve gerekli hassasiyetleri sağlayacağını söylüyordu. Abuzer Kara, İstanbul Adliyesi'nde görevliydi. “Aynı yerde çalışıyoruz. Neden gidip görmeyeyeyim?” diye düşündüm. Hem davanın akıbetini hem de “Sizden Alevi hâkim diye bahsediyorlar, ne hissediyorsunuz” diye sormak için yanına gittim.

'MESLEĞİNİ HAKKIYLA SÜRDÜREN HAKİMLER SÜRÜLDÜ'

Hem gazetecilik refleksi hem de etnik aidiyetinden kaynaklı gitmiş olabilir misin?

Evet, olabilir. İçeri girer girmez güler yüzle karşıladı. “Sizden, Alevi hâkim diye bahsediyorlar, ne diyorsunuz?” diye sorunca “İnsan olmak daha önemli” diye cevapladı ve o bahsi kapattı. Bir daha o konu üzerine hiç konuşmadık. Sonrasında yanına hâl hatır sormaya gittim. Sonra oğlu Cumhuriyet'te staj yaptı. Oğlunun yeni insanlarla tanışmasını istemişti. Ardından Ordu'ya sürüldü. Üzerinden çok geçmeden kalp krizi geçirdi ve yaşamını yitirdi. Mesleğini hakkıyla yapanlar Abuzer Kara ile sınırlı değildi elbette. Mesleğini hakkaniyetle sürdüren hâkimler var. Anadolu Adliyesi'nde Nuh Hüseyin Köse vardı örneğin. Sonra Kayseri'ye sürdüler. “Yargının örgütlenme özgürlüğü, Türkiye deneyimi” adında bir kitap yazmıştı. Sürülenlerin çoğu Yargıçlar Sendikası üyesiydi. Bazıları ise Cumhuriyet'e Charlie Hebdo zama-

nında geçmiş olsun demek için gelen insanlardı. Bu durum nedeniyle Akit Gazetesi hedef gösterdi onları ve haklarında inceleme başlatıldı.

“Off the record” (kayıt dışı) sohbet ettiğin hâkimler oldu mu?

Geçtiğimiz günlerde 25 yıldır görev yapan bir hâkimle konuştum Çağlayan’da. Bir iddia duymuştum o yüzden gitmiştim yanına. İddia şuydu: Çoğunluğunu AKP ve MHP’nin belirlediği Hâkimler ve Savcılar Kurulu’nun atadığı hâkimler, kötü bir kararın altında imzalarının bulunmasını istemediğinden İstanbul Adliyesi’nden gitmek istiyor. Görüşmeye gittiğim hâkime Çağlayan Adliyesi’nde görev yapmanın nasıl bir şey olduğunu sordum. Şöyle dedi: “Adliyeye girdiğim anda üstümde büyük bir baskı hissediyorum. Çünkü burada hiç verilmeyecek kararlar verildi. Cumhurbaşkanı’na hakaret davasında tutuksuz olarak yargılanan bir sanığı kendi ayağıyla geldiği duruşmada tutukladı bir hâkim. Çünkü ‘Ben yapmasan, başkası yapacak’ diye düşünüyor.”

Hâkim ve savcıların yemek yediği adliyenin 10’uncu katındaki yemekhanedeki atmosferi sorduğumda “Orada yaptığımız hemen her konuşma Ankara’ya gidiyor. MİT’in görevlendirdiği hâkimler olduğu söyleniyor ama bu yeni bir şey değil. Önceden beri süregelen bir uygulama” demişti. Bıkmıştı. Emekli olup, bir an önce meslekten uzaklaşmak istiyordu.

‘SAYMADIM AMA 10’A YAKIN DAVA AÇILDI’

Havuz medyası diye tabir edilen mecralarda çalışan adliye muhabirlerinin hâkimlerle ilişkisi nasıl?

Sabah Gazetesi, Anadolu Ajansı... Tüm bilgiler onlara servis edilir. Sonrasında biz arkalarından nal toplarız, başka detaylara ulaşmaya çalışırız. Mesela İrfan Fidan. İstanbul Başsavcısı. 17- 25 Aralık döneminde düz savcıydı. Sonrasında 17- 25 Aralık soruşturmasını devralan savcı oldu. Soruşturmaya takipsizlik kararı verdikten sonra İrfan Fidan’ın önlenemez yükselişi başladı. Bilgi kaynağı olarak başvurabileceğimiz kişilerden değildi İrfan Fidan. Çünkü onun kapısı sadece iktidar medyasında çalışan bazı muhabirlere açıktı.

Kaç dava açıldı sana? Süren kaç davan var?

Süren bir tane davam var. Açıkçası saymadım ama 10’a yakındır herhalde. Hepsini haberlerim sebebiyle açılan davalar.

Misal...

17- 25 Aralık’ta açılan dava ilkti. Bilal Erdoğan şikayetçiydi.

“

Hâkim ve savcılarının yemek yediği adliyenin 10’uncu katındaki yemekhanedeki atmosferi sorduğumda “Orada yaptığımız hemen her konuşma Ankara’ya gidiyor. MİT’in görevlendirdiği hâkimler olduğu söyleniyor ama bu yeni bir şey değil. Önceden beri süregelen bir uygulama” demişti. Bıkmıştı. Emekli olup, bir an önce meslekten uzaklaşmak istiyordu.

“

Meslektaşım Tunca Öğreten’le hapisten çıktıktan sonra röportaj yapmıştım. Tunca, “Hâkimlerin tutuklama kararını bu kadar bol keseden vermemesi için onları staj döneminde bir gün cezaevinde tutan bir uygulama olmalı” demişti. Tıpkı cezaevine atılan insanların koşullarında bir gün geçirmeliler. Hâkimlerin ve savcılarının hukuksuzluklarına iştirak eden gazetecilerin de toplum vicdanında yargılanmaları gerek.

Ondan beraat ettim. “Soğandan da MİT Çıktı” başlığıyla bir haberim yayımlandı. Soğan kamuflajıyla İŞİD’de bomba yapımında kullanılan malzemelerin sevkiyatına ilişkin bir iddianame ile ilgiliydi. Gözaltında işkenceye uğrayan bir Kürt gencini yazmıştım. Ona da dava açılmıştı. Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) ve Halkın Hukuk Bürosu (HHB) avukatlarının tutuklanmalarına gerekçe gösterilen, bir itirafçının ifadelerini yazmamdan dolayı gizli tanığı ifşa ettiğim gerekçesiyle dava açıldı. Oysa gizli tanık zaten iktidar medyası tarafından ifşa edilmişti.

Yaşın kadar yargılandığın dava hangisiydi?

Hâkim ve savcılarının Emlak Konut Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı’nın Başakşehir’deki lüks konutlarına indirimli bir şekilde sahip olduğunu yazdığım haberi. Haberde ismi geçen 10 hâkim ve savcı müşteki olarak iddianamedeydi. Hepsi için ayrı ayrı cezalandırılmam isteniyordu. Böyle olunca da 23 yıla kadar hapsim istenmişti. İddianameyi hazırlayan savcı Umut Tepe ile savcılığın kaleminde karşılaştık sonra. Davayı anımsattığımda gülererek, “Ondan bir şey olmaz ya” demişti. Yürüttüğü soruşturma için bunu söyledi. Bu kadar eminsen, niye açtın davayı? Bu absürtlük karşısında bir şey diyemedim.

“Bunlara değıyor” dediğın anlar oldu mu?

ÇHD/HHB davasından bir anım var. O sırada tutuklu olan avukat Ahmet Mandacı’yla ilgili Cumhuriyet’te bir haber yazmıştım. O da itirafçı tanık ifadesiyle tutuklanmıştı. Sonrasında tanığın ifadelerinin çelişkileri ortaya çıkmıştı. Mandacı, savunmasını yaparken sözlerine bana açılan davayla başladı. “Bilmiyorum, belki duruşma salonundadır. Avukatı olabilirim. Onun nezdinde gazetecilik yapanlara selam olsun” demişti. Çok mutlu olmuştum.

‘HAKİMLER, STAJ DÖNEMİNDE BİR GÜN CEZAEVİNDE TUTULMALI’

Türkiye’de insan hakları temelli bir hukuk sistemi mümkün mü sence?

Bu yasalarla mümkün değil. Yasaların insan haklarını öncelediğini düşünmüyorum. Meslektaşım Tunca Öğreten’le hapisten çıktıktan sonra röportaj yapmıştım. Tunca, “Hâkimlerin tutuklama kararını bu kadar bol keseden vermemesi için onları staj döneminde bir gün cezaevinde tutan bir uygulama olmalı” demişti. Tıpkı cezaevine atılan insanların koşullarında bir gün geçirmeliler. Hâkimlerin ve savcılarının hukuksuzluklarına iştirak eden gazetecilerin de toplum vicdanında yargılanmaları gerek.

Kim mesela?

Mesela Mehmet Baransu. Gazeteciliğini tartışsak da Mehmet Baransu 4 yıl 4 aydır cezaevinde.

“Toplum vicdanında yargılanmaları gerek” derken ne kast ediyorsun?

Bir daha yazdıklarına itibar edilmemesinden bahsediyorum. Bence bu bir gazeteci için en büyük ceza.

‘İNSAN HAKLARI DİYORUZ, MUHALİF İNSAN HAKLARI DEMİYORUZ’

Kitapta kimi gazetecilerin duruşmasındaki yalnızlığı anlattığın yerler var. Örneğin Nazlı Ilıcak... Bu yalnızlığı anlatırken insanların ideolojisine ya da gazetecilik faaliyetini ne amaçla kullandığına şerh düşmüyorsun.

Bir insan hukuksuzluğa uğruyorsa onun ideolojisine bakmak gerekli. “İnsan hakları” diyoruz, “muhalif insan hakları” demiyoruz. İnsanı, insan yapan haklar bunlar. Ahmet Altan, Balyoz döneminden dolayı sevilmiyor olabilir. “Sen böyle yazdın ve bu yüzden cezaevinde ölmek zorundasın” demenin vicdanda bir yeri yok. Onu yargılayacak olan mahkemeler değil, halktır. Yapayalnız olanlar var. Baransu bunlardan biri. Halk nezdinde zaten yargılandı. Cezaevinden çıktığında yazmaya devam ederse kimse onun yazdıklarına itibar etmeyecek.

Kitabın son cümlelerinde biri: “Saydığım nedenlerden ötürü bu çalışma, aslında sıradaki hukuksuzluklar için bir virgöl.” Ne için virgöl?

Umutsuzluk değil, durum tespiti diyebiliriz. Kitap özellikle AKP- Gülen ortaklığının bitmesinden sonra Gülen cemaatinin yargıdan tasfiyesini konu alıyor. Öncesinde AKP- Gülen ortaklığı döneminde yaşatılan hukuksuzluklar var. O dönemde de gazeteciler yargılandı. Sicili bu kadar bozuk bir hukuk sisteminin bu şekilde devam etmesinin umut verici bir yanı yok. Kısa bir süre önce “Yargı Reformu Strateji Belgesi” açıklandı ve bu belge gazetecilerin, siyasetçilerin, akademisyenlerin cezaevinde haksız bir şekilde tutulduğunu tespit ediyor. Bu kişilerin bir saniye bile içeride kalmamaları gerekirken hâlâ “Yasa tasarısı meclise gelecek mi, gelmeyecek mi” diye bekliyoruz. İktidar eliyle hukuksuzluk sürdürülüyor hâlâ.

Burası Mahkeme-Yeni Türkiye'de Yargı Rejimi, Canan Coşkun, 165 syf., İletişim Yayıncılık, 2019.

Türkiye sinemasında ilk sansür

Ali Özuyar'ın Hariciye Koridorlarında Sinema kitabı raflardaki yerini aldı. Kitap, Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel alandaki eğilimleri ve atılımları çerçevesinde şekillenen ilişkileri, belgeler ve görseller ile sunuyor.

Yazar ve yönetmen Ali Özuyar'ın YKY tarafından basılan son kitabı Hariciye Koridorlarında Sinema / Erken Cumhuriyet Döneminde Sinemanın Politik Gücü görücüye çıktı. 1923-1938 yılları arası Türkiye'nin; Sovyetler Birliği, ABD, Almanya, Bulgaristan ve Yugoslavya ile olan sinema ilişkilerini politik bağlamında inceleyen kitap, titiz bir çalışmanın ürünü.

Yeni devletin (rejimin) dünya devletleri ile ilişkiye geçme ve uluslararası çalışmalar ve propaganda hususunda kendine yeni bir alan yaratma çabasının sinema üzerinden anlatıldığı çalışma, bu sanatsal disiplinin gücünü de okura bir kez daha hatırlatıyor. "Ankara Hükümeti, sinemanın görsel gücünün kitleler üzerindeki etkisinin farkındaydı. Türkiye'yi doğru yansıtacak etkili tanıtım ya da propaganda filmleri, oryantalist temsilin yarattığı olumsuz imajın değişmesinde inkılap hamleleri kadar etkili olabilirdi."

Soner Sert

Ali Özuyar

Yine aynı dönemde elçilikler, Dışişleri Bakanlığı'na çağrıda bulunarak bol bol tanıtım filmi ister ve bu filmlerin gösterimi için resepsiyon düzenler.

Özellikle ABD ve Türkiye arasındaki “uluslararası sinema ilişkisinin” bu yönüyle dikkat çekici olduğunu söylemek mümkün. Ermeni Soykırımı'nın sonrasında, katliamın iyice ayyuka çıkması ve özellikle ABD üzerinden dünya kamuoyuna duyurulması, Türkiye'nin resmi ilişki kurma isteğini de geciktirirken, soykırım filmlerinin dünyanın çeşitli bölgelerinde vizyona girmesi ve bu sayede tarihi yeniden üretmesi 20'li yılların gözde tartışmalarından birini oluşturur. Hollywood'da kurulan “Doğu stüdyolarında” birbiri ardına çekilen oryantalist filmler de Ankara Hükümeti'nin huzurunu kaçıtır. Yabancı ve vahşi olarak imlenen “Doğu insanı”nın kendini temsil etmediğini büyükelçilik aracılığıyla sık sık dile getiren devlet, memnuniyetsizliğini belirtir. ABD bu bakir bölgeyi kaçırmak istemez ve iki ülke arasında önce diplomatik sonra da sanatsal temas başlar.

'TÜRKİYE VE SOVYETLER BİRLİĞİ ARASINDAKİ SİNEMASAL İLİŞKİ'

Kitabın bir başka dikkati çeken kısmı da Türkiye ve Sovyetler Birliği arasındaki sinemasal ilişki. Bilindiği gibi Sovyet-

ler Birliği, Kurtuluş Savaşı'nın öncesinde ve sonrasında, emperyalist ülkelere bir tampon bölge oluşturacağını düşündüğü Türkiye'yi –komünist bir rejim kurulmayacağını bilerek- destekler. Aynı dönemde, sanatsal ve finansal olarak atılımlara başlayan ve her iki kulvarda da öncü ve ilerici hamlelerde bulunan Bolşeviklerle, Ankara Hükümeti arasında sıcak bir ilişki belirir. Lenin'in "agit-tren"lerinde köylüye bilinç götürmesi umulan filmlerin gösterimi, Moskova'daki Türkiye Büyükelçiliđi tarafından ilgiyle takip edilir: "Sovyet köylülerine modern tarım yöntemlerini öğretmek amacıyla çeşitli ilmi filmler yapılıyordu ve bunların sinemalarda gösterilmesi mecburi idi. Bu yöntem ilerleyen süreçte Türk köylüsünü bilinçlendirmek için hükümet tarafından da kullanılacaktı."

Yeni rejimin, beş ülke ile kurduğu sinema ilişkisinin politik bağlamda ele alındığı kitap, bu sanat disiplinin uluslararası siyasi ilişkilerin bir ögesini oluşturuyor olmasıyla dikkati çeker. Örneğin, I. Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkan Türkiye ve Almanya arasındaki ilişkide, sinema önemli bir yer tutar. Öyle ki, ekonomik ilişkilerin doruğına vardığı 30'lu yılların başında, vizyona giren Cehennem Melekleri isimli film olay yaratır. Almanya'nın dünya savaşındaki mağlubiyetini ve kurmaca olaylar ekseninde anlatılan katliam minvali cinayetleri beyazperdeye aktaran bu film, iki ülke arasındaki ilişkileri durma noktasına getirir. Her iki ülke yönetimi de, yekdiğerini gözden çıkarmayı başaramaz. Filmin gösterimi önce yasaklanır. Fakat sinema yöneticileri mağdur edilmiştir. Sonra tekrar izin verilir ancak ortalık yine karışır. Sonuç, Türkiye Sineması'nın ilk sansür yasasının ortaya çıkması olur. "Sinema Filmlerinin Kontrolüne Ait Talimatname" 19 Temmuz 1932 günü Resmi Gazete'de yayımlanır. "İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin diplomatik ilişkide olduğu diğer ülkelerle de benzer sorunların yaşanmasını istemiyordu ve bunun için film kontrollerinde gözetilecek esaslara 'Dost devletlerle olan siyasi münasebetleri muhill olan (bozucu) filmlerin Türkiye dâhilinde gösterilmesine müsaade olunmaz' hükmünü ekledi."

Kitap, alt başlığında da belirtildiği gibi Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Sinemanın Politik Gücünü masaya yatırırken, bu sanat dalının, devlet mekanizması için –gerektiğinde- ne kadar tehlikeli olduğunun altını çizer. Sansürün, baskının ve zulmün sinema ve sinemacılar üzerinde –ortaya çıktığı ilk andan beri- gezinmesinin sebebi, bu sanat dalının özünde yatan gücüdür. Ne mutlu bu gücü kullananlara!

Hariciye Koridorlarında Sinema, Ali Özuyar, 208 syf., Yapı Kredi Yayınları, 2019.

Samuel Beckett ve 'Adlandırılmayan'ın adı

Samuel Beckett'in üçlemesinin sonuncusu 'Adlandırılmayan' Kırmızı Kedi Yayınevi tarafından yayımlandı. Adlandırılmayan, belirli karakterleri, bir düzen dahilinde olayların gelişim çizgisi içine yerleştiren; roman bireyinin belli bir mantıkla değişimini sunan; dramatik bir durumun yükselişini-çöküşünü betimleyen geleneksel romanla kökten ters düşen bir roman...

Ahmet İlhan

Üçünde de arzu edilen hiçbir şeye ulaşmaz, bu hiçlik, karamsarlık dairesi sonuncuda iyice daralır. Sonuncuyu okumak ilk ikisinden daha zor çünkü Adlandırılmayan, bir diğer adıyla 'İsimsiz' diğer ikisine göre giderek hem zihinsel takip olarak hem felsefi olarak hem de dilsel özelliği bakımından daha sıkışık hale geliyor. Peşinde koşacağımız, sürükleneceğimiz bir entrika yok; hiçlik içinde, takip edilemeyen bir dizi ilerleme.

İnsan türü, kendini deneyimlemenin sonuna gelmiştir, demişti bir filozof. İnsan olabilmenin sınırına yani. Mevcut dilinin, söyleminin, eyleminin ötesi neyi işaret eder, peki? Belki de ötesi 'adlandırılmayan' olandır. Beckett'in işaret ettiği adlandırılmayan, bugünlerde büyük bir kederle, acıyla andığımız 2 Temmuz Madımak katliamı gibi, tarihimizde ne yazık ki sıkça rastladığımız türde büyük trajedileri hangi adla, sıfatla tarif edeceğimizi bilememenin çaresizliğinden kaynaklanan bir 'adlandırılmayan' değildir. Ya da onu da içerir. Fakat Madımak Katliamı türündeki acılar daha çok Hannah Arendt'in "Radikal kötülük veya Kötülüğün sıradanlığı" biçiminde tarif ettiği acı tanımlamalarının içinde isim bulabilir. Ancak Arendt bile bu tür trajedilere uygun bir adlandırma yapamadığından bunu kötülüğün sıradanlığı ya da radikalliği gibi tarif etmiştir. Beckett, insanın tuhaf, hastalıklı yanlarını ortaya çıkarmanın yanı sıra daha çok insan denen türün kendini deneyimlemesinin niteliğiyle ilgilendi. Klasik olayların, bireylerin, sosyal ilişkilerin, görünür mücadelelerin içinde varlığın dışsal tuzakları biçiminde ortaya çıktığını fakat bunların, insanın asıl acılarını, sorunlarını ve insana dair olanı gizleyen unsurlar olduğunu düşündü. Beckett, bu anlamda dünyaya bir varlık olarak bırakılmış olma gerçeğiyle nasıl başa çıkabiliriz, biz kimiz, gerçek doğamız nedir, insan 'ben' derken ne demek ister, sorularıyla ilgilendi. Şöyle formüle etti bunu: "Yazıyorum" derken kendimden bahsediyorum, bir parçamın başka bir parçamın ne yaptığını anlatan bir parçayım. Hem gözlemciyim hem de gözlemlediğim nesne benim. İkisinden hangisi gerçek 'ben'dir?"

Beckett'in üçlemesinin sonuncusu L'Innommable (The Unnamable), 1953'te yayımlandı. Bu üçlemeyi sırayla okumalıyız: Önce "Molloy", sonra "Malone Ölür" ve son olarak da "L'Innommable-Adlandırılmayan". Beckett, sonuncusuyla döngüyü tamamlar. Üçünde de arzu edilen hiçbir şeye ulaşmaz, bu hiçlik, karamsarlık dairesi sonuncuda iyice daralır. Sonuncuyu okumak ilk ikisinden daha zor çünkü Adlandırılmayan, bir diğer adıyla 'İsimsiz' diğer ikisine göre giderek hem zihinsel takip olarak hem felsefi olarak hem de dilsel özelliği bakımından daha sıkışık hale geliyor. Peşinde koşacağımız, sürükleneceğimiz bir entrika yok; hiçlik içinde, takip edilemeyen bir dizi ilerleme. İlerleme de olmayabilir bu, sadece bir ses, bir şey söylemek istemeyen ama durmadan konuşan gövdesiz bir ses: "İnsan bir şeyi çalıştırmaya başlıyor ve sonra bunu nasıl durduracağını hiç düşünmüyor. Konuşmaya uygulayalım bunu; insan konuşmaya başlıyor, istediğinde susmak elindeymiş gibi. Bir şeylere son vermek olanağını araştırmak, sesini susturmaya çabalamak, söylemin sürüp gitmesini sağlıyor. Hayır düşünmeye çalışmamalıyım, yalnızca konuşmalıyım... Konuşma cinnetim içinde gerçeklik arayışım bu..."(38) Tüm roman böyle ilerliyor.

'ONU DURMADAN KONUŞTURAN, NİHİLİZMİNİ YİTİRME KAYGISIDIR'

Neden susmak istemiyor, başlangıçta tam olarak bir şey söylenemez. "Ancak konuşmak zorundayım, asla susmayacağım, asla." Ama vahşi bir ırmağa dönüşmüş, çağıldayarak kaynağından dökülen bir ses,

nesnesiz bir düşünce akışı, sona doğru az da olsa sezdirir nedenini: İçinde vücut bulduğu karamsarlığını, nihilizmini yitirmek kaygısıdır, onu durmadan konuşuran. J.M. Coetzee, Beckett'in Kartezyen ve düalist olduğunu bu anlamda insanın bir beden ve bir de zihinden yapılmış olduğunu düşündüğünü ve ayrıca beden ile zihin arasındaki bağlantının açıklanamamış ya da gizemli olduğu kanatında olduğunu söyler. Bu anlamda benliğin bu düalist anlatımını hem kullanır hem de bunu komik bulur, der. Varoluşumuzun ikili olduğu ve bunun dünyada tedirgin ve kaygılı oluşumuzun kaynağı ve kökeni olduğu kanısında olan Beckett, bunu değiştirebilecek hiçbir düşünsel gücün de olmadığına inanır ve bu nedenle de varlığımızı absürt bulur. Ancak Adlandırılmayan'da hiç durmadan konuşan ve söylediği her ifadenin içerdiği kuşkunun kuyruğundan yakalayıp peşinden giden ve bunu bir başka söylem üretmenin nesnesi yapan anlatıcının, Descartes'ten esinlenen Kartezyen düalizmin etkisinde hareket ettiğini düşünebiliriz.

'SOLUKSUZ TEK BİR MONOLOG CÜMLESİ'

Anlatıcı takıntılıdır ve romanı açarken kimin açtığını sorarak başlar: "Neredeyim şimdi? Kimim şimdi? Sormuyorum bunları kendime. Ben diyorum, ben. Ama inanmıyorum buna." Anlatıcı daha sonra önceki karakterlerden, üçlemenin başlangıcı hakkında konuşur. Molloy'dan Malone'dan bahseder. Sonra kendine ama belli biri olmayan kendine döner ve bir varsayım olarak tanımlar varlığını; belirsizliğin, hiçliğin içine yerleştirir. Genel olarak "adsız" olan ve 'ben' zamirinin uzamsız, gövdesiz, zamansız boşluğuna iliştilen sesini kullanan anlatıcı, arada Mahood ve Worm adıyla karşımıza çıkar. Roman, upuzun, soluksuz, dramatik tek bir monolog cümlesidir adeta. Anlatı, kişisiz ben sesinin baştan sona hissettirdiği acı ve entropi duygusuna rağmen yaşamaya devam etme arzusuyla son bulur: "sürdürmeniz gerekiyor, sürdüreceğim."(202)

Samuel Beckett'in felsefe ve psikanalizmden derinlemesine yararlanan aklı, zihnin işlevine ve imkanına büyük bir merakla sarılır. Belki de bu nedenle Beckett'teki içsellik deneyimi kaotiktir ve genellikle varlığı, kendi düşünsel kozmosunda, zihninin ürettiği kara deliğin anaforunun çekiminin etkisindedir. Ve yine bu nedenle zihni, bir merkeze odaklanamayan değişken, dinamik bir enerjiyle dolu düşünce gücünün bütün olanaklarıyla donatılmıştır. Maurice Blanchot, bu kaotik ve denetlenemez dil ve düşünce evrenini şöyle tarif eder: "İsimsizle atanan daire bir noktaya indirgenmiştir, galaksinin merkezinde, zamanın deforme olduğu, her şeyin kopup kaybolmadan acele ettiği galaksinin ortasındaki kara deliktir. Bu noktada yaşayan varlık mutlaka isimsizdir, çünkü "Ben", bu "ben" sonsuza dek tanımlanamaz."

'GÖSTERENLE GÖSTERİLEN YER DEĞİŞTİRİR'

Beckett romanları için ilk değerlendirme sözcüğü anlayamamak, tarif edememektir. Çok zorlu, sıkıcı ve bunaltıcı okuma serüveni-

“

Roman, upuzun, soluksuz, dramatik tek bir monolog cümlesidir adeta. Anlatı, kişisiz ben sesinin baştan sona hissettirdiği acı ve entropi duygusuna rağmen yaşamaya devam etme arzusuyla son bulur: "sürdürmeniz gerekiyor, sürdüreceğim."

“

Yazar, anlatının en başına, kaynağına uzanıyor; dilin, anlamın en girift kuytuluklarını araştırıyor ve sınırlarını zorluyor. Ancak okuyucunun peşinden gelmesi için ona üzerinde duracağı bir zemin, yürüyeceği bir yol, mantıklı bir dizge vermiyor. Varsayımlardan, belirsizliklerden, hiçbir şeyden başka bir şey yok. Bedeni, kimliği, varlığı şüpheli bir sestem yükselen, daha önce hiç duyulmamış vahşi bir ezgi dışında okuyucuya sunulan bir şey yok.

nin ardından okuyucuda oluşan duygu; ağırlığı olan bir boşluktur. Romandan geriye kalan nedir, sorusuna kolayca cevap verilemeyeşidir. Adlandırılmayan, bir iç monolog, ancak yöntemsel olarak yazılmış benzerleri gibi değil; hatta aynı yazarlık sınıfına dahil edildiği ve yazar olarak çok etkilendiği James Joyce'un metinlerinin aksine, karakterin bilinç akışında düşüncelerinin zihinsel takibi yapılamaz. Bilinç akışı Beckett'a izlenemez, takip edilemez ve tanımlanamaz biçimde karmaşık, döngüsel ve sıçramalıdır. Zira Beckett'ta karakterler düşüncelerinin bir nesnesi, bir hedefi olmasını reddeder, bir yerde belli bir anlama doğru hizalanmış düşünceyi reddederler. Klasik anlamda gönderici, ileti ve alıcı döngüsü işlemez. Gösterenle gösterilen yer değiştirir; belli bir ileti de iletinin yönü de yoktur. Çünkü karakterler, kendilerini varlık hallerinden soyutlamak, varoluşlarından kurtulmak, hiçleşmek için uğraşırlar. Bu anlamda rasyonel bir tarih, evrim, değişim yoktur. Varoluş halinin başlangıcında; saf enerji, düşünce halinde takılıp kalınmıştır. Anlatıma teatral bir imkan kazandırılrsa da bilinen anlamda bir hikayelendirmeye rastlanmaz. Belirli karakterleri, bir düzen dahilinde olayların gelişim çizgisi içine yerleştiren; roman bireyinin belli bir mantıkla değişimini sunan; dramatik bir durumun yükselişini-çöküşünü betimleyen geleneksel romanla kökten ters düşen bir romandır, Adlandırılmayan.

Beckett'te dilin bütün olanakları olaysız, izleksiz, kişisiz, mekânsız ve zamansız bir anlatıyı oluşturmak için adeta seferber olmuştur. Hem edebi dilin hem gündelik dilin tüm imkanları söylemin coşkısına, ısrarına ve parıldayışına eşlik eder. Anlatının öznesi ve nesnesi klasik felsefenin tanımı dışına taşmıştır. Tanımlanabilir, tarif edilebilir bir düzenin içinde yer almayan özne ve nesne, kendisi de belirli bir tanım içinde yer almayan süreklileşen daha büyük ve genel bir metamorfozun parçası olarak akılda canlandırılabilir edimler içinde bulunmaz. Bilinç akışının içinde kurulan ve kurulduğu an dağılan Heraklitçi bir akışın öznelidir.

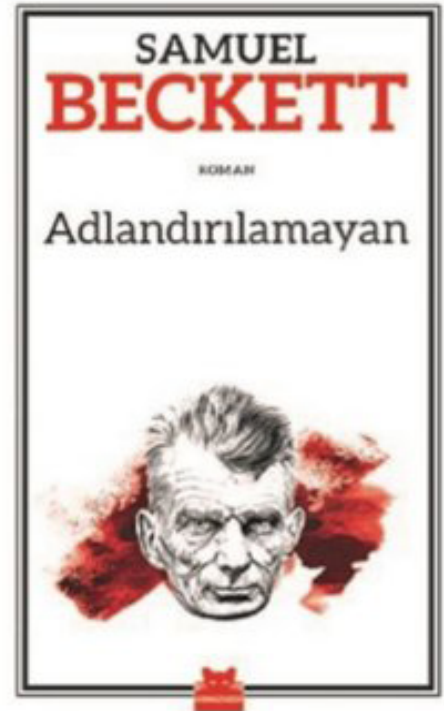
‘İNSANIN PARADOKSAL TEMSİLİ HIÇLIĞIN İŞARETLERİNE DOĞRU İLERLER’

Yazar, anlatının en başına, kaynağına uzanıyor; dilin, anlamın en girift kuytuluklarını araştırıyor ve sınırlarını zorluyor. Ancak okuyucunun peşinden gelmesi için ona üzerinde duracağı bir zemin, yürüyeceği bir yol, mantıklı bir dizge vermiyor. Varsayımlardan, belirsizliklerden, hiçbir şeyden başka bir şey yok. Bedeni, kimliği, varlığı şüpheli bir sestem yükselen, daha önce hiç duyulmamış vahşi bir ezgi dışında okuyucuya sunulan bir şey yok. Arada bir çarpıcı bir dalgınlıkla, yanılısamayla bir isme, Mahood ve Worm'a dönüşen bu sesin, bu kişisiz 'Ben'in iç içe derinleşmesiyle beliren insanın paradoksal temsili, sayfalar boyunca tekrarlarla, bir yere varmayan düşünce akışlarıyla, iç çekişlerle, sesli suskunluklarla, varyasyonlarla adım adım hiçliğin işaretlerine doğru ilerler. Kendimiz hakkında konuşmanın imkansızlığına dil yoluyla ulaşmaya çalışmanın çaresizliğini hissederiz romanı okurken. Anlatı; hafızamızı, dilimizi, birikmiş varlığımızı sorguladığımız yerçekimsiz

bir alana taşır bizi. Düşüncemize eşlik edemeyen ölü bedenlerimizle aynı odayı paylaşmanın hüznünü taşırız.

Beckett'in romanlarının, roman tanımının dışında beliren, klasik anlatı ve dili parçalayan, dağıtan, bozan ancak yine de kurgu dünyasının bir parçası sayılan niteliğinin çok tartışıldığını biliyoruz. Klasik anlatıyı dağıtan, bozan yapısı, ilk önce alışkın olunan anlatıcı kişinin karmaşılaştırılmasıyla ortaya çıkar. Anlatıcının belirsizleşmesi, varlığının ve yokluğunun tartışılması-bir anlamda dağılması, anlatının üretici varlığının yok olması anlamına gelir. Bu da ona, varoluş hali kazandıran söylemin tam olarak bir anlatıya dönüşmemesine yol açar. Ayrıca anlatıcı kişinin parçalanması onun etrafında örülen, keşfedilen temayı, olayı ortadan kaldırmaya başlar. Bir kimliğe işaret etmeyen 'Ben' zamirinin herhangi bir anlamsal tutarlılıktan yoksun, kaygan bir yok kişi oluşu, onu sadece dilbilgisel bir ögeye indirir. Bu da onu belli referansların alanlarından uzaklaştırıp bütün referansların belirsiz ve tekinsiz alanına taşıyarak saf bir mevcudiyet halinde salınımlı kılar. Bu anlatıcı zamir, belirli bir hiyerarşi ve merkezi anlam alanından uzak kalarak söylemini geçersiz kılmış ve düşüncelerini de içi boş sözcüklerin dizilişine indirgemıştır. Örneğin: " ...kapının önünde duran benim, hangi kapının, burada bir kapının ne işi var, bunlar son sözcükler ya da mırıltılar bunlar, mırıltılar geliyor, iyi biliyorum bunu, hayır bunu bile bilmiyorum, mırıltılardan söz ediyorsunuz, uzak çığlıklardan, konuşabildiğiniz sürece, önce söz ediyorsunuz onlardan, sonra söz ediyorsunuz onlardan, bunlar da yalan, sessizlik olacak, sürekli olmayacak bu sessizlik, dinlerken tükenecek, beklerken tükenecek, bozulsun bu sessizlik, ses bozsun bu sessizliği..."

Öyleyse Mahood'un, Worm'un ve anlatıcı Ben'in birbirlerinin üzerini sarmasıyla oluşan ardışık hikayeleri, ağızdan başka bir şeyi olmayan bir yüzün kaygılı, huzursuz, güvensiz sesiyle aynı yalnızlığa, karamsarlığa, hiçliğe taşınan serüveni, okuyucuyu nereye çağırıyor olabilir? Kendileriyle birlikte herkesi içine alan bir hiçliğe mi? Zira Adlandırılmayan'da anlatı bütün anlatı versiyonlarına rağmen belirli bir anlama doğru yol almaz. Zamirler, fiiller, zarflar ve diğer bütün kelimeler, içerdikleri anlamlar yoluyla bir tek, karşıtlarının anlamlarını belirleme konusu oldukları bir paradoksal anlatıya hizmet ederler. Birinin değerini belirlediği semantik bir işlem oyunu, ancak tüm kelimeler içerdikleri anlamlarla birlikte daha büyük ve genel bir anlamsızlık tarafından emilir, erir ve yok olurlar. Bilinçaltında bir hikaye var ama anlatıcı sadece engellendiğinde ortaya sınırlı bir biçimde çıkıyor ve kayboluyor; her söylemi bir önceki söylemini toprakla kapatıyor ve anlatıcı kendi üstünü örten bir mezarciya dönüşüyor. Zira anlatıcı, anlatının sıralama düzenini bilinçli olarak bozan, belirli bir duruşun oluşmasına engel olan, söylemin anlaşılabilir-ulaşılabilir bir gerçeklik karşısında dağılıp gitmesine neden olan biridir. Diğer taraftan bu anlatıcı, trajik aleminde acı çeken insanlığın içinde benliğini arayan biridir ve bu anlamsızlık, isimsizlik herkese ve tüm zamanlara aittir.

Adlandırılmayan, Samuel Beckett, Çevirmen: Uğur Ün, 208 syf., Kırmızı Kedi Yayınevi, 2019.

ETKİNLİK

ALEVLİ GÜNLER

31 Temmuz 2019

Saat: 20:30

Kadıköy Halk Eğitim
Merkezi,

İstanbul

SELDA BAĞCAN

24 Ağustos 2019

Saat: 21:00

Vadi Açık hava,
İstanbul

SEPTICFLESH

21 Eylül 2019

Saat: 20:30

%100 Studio,
İstanbul

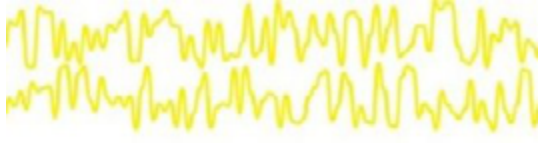
STEVE GUNN

23 Ekim 2019

Saat: 21:30

Salon İKSV,
İstanbul

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

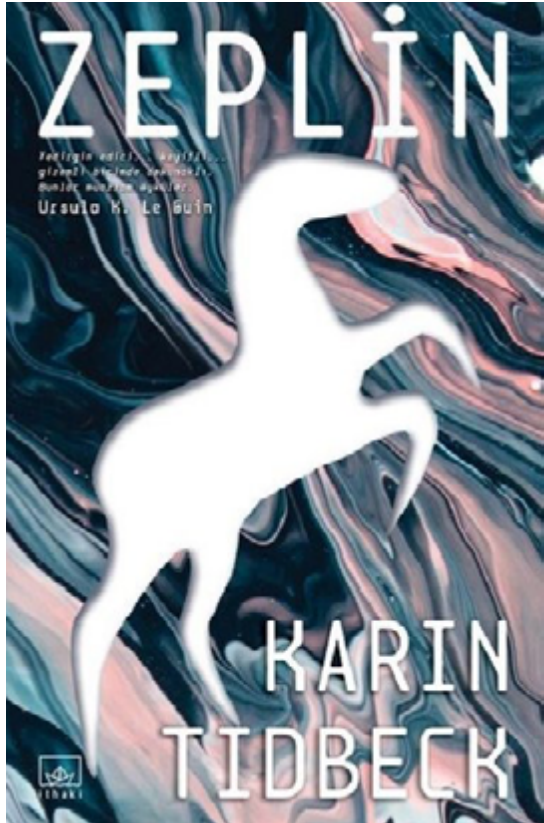
ALİ ÖZGÜR ÖZKARCI

YAŞAYAN SEBEPLER

EDEBİ ŞEYLER
çile

Yaşayan Sebepler

Yazar: **Ali Özgür Özkarcı**Yayınevi: **Edebi Şeyler**Sayfa Sayısı : **240**

Zeplin

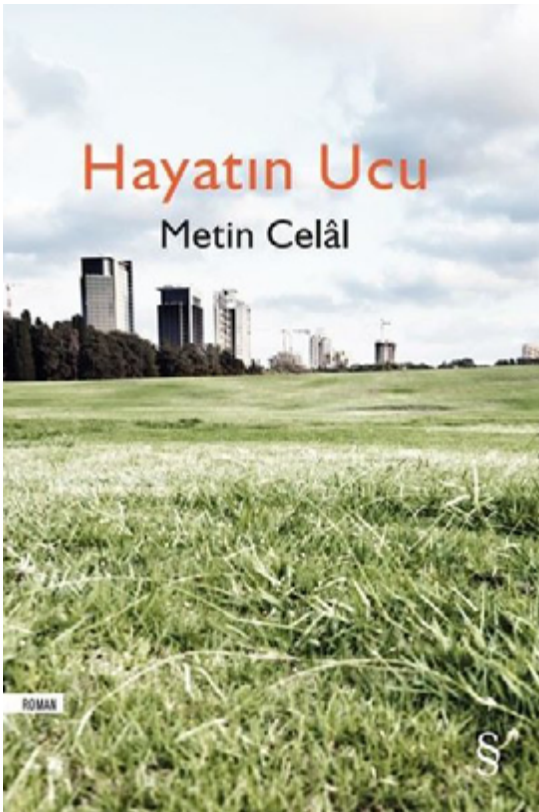
Yazar: **Karin Tidbeck**Yayınevi: **İthaki Yayınları**Sayfa Sayısı: **152**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Dijital Ölümsüzlük ve Ruh!

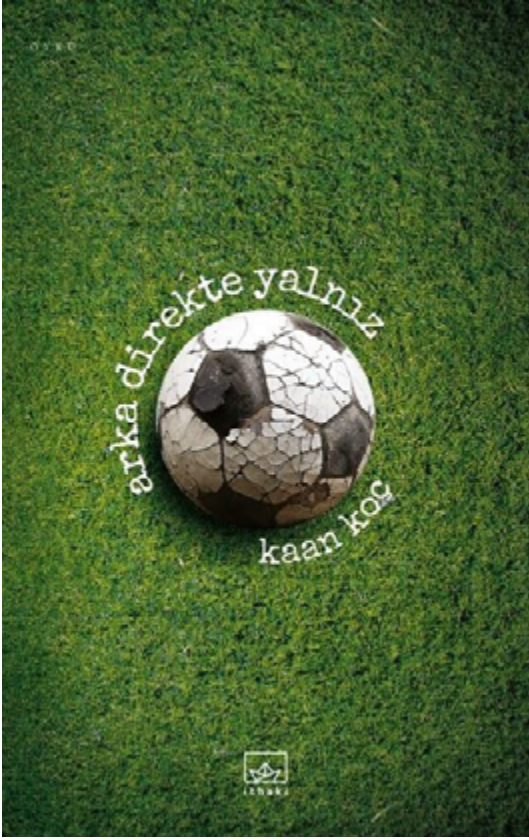
Yazar: **Hayati Sır**
Yayınevi: **Hayy Kitap**
Sayfa Sayısı : **128**

Hayatın Ucu

Yazar: **Metin Celâl**
Yayınevi: **Everest Yayınları**
Sayfa Sayısı: **226**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Arka Direkte Yalnız

Yazar: Kaan Koç
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı : 222

İmkansız Kale

Yazar: Jason Rekulak
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı: 296

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Suikast Bürosu

Yazar: Jack London
Çevirmen: İnci Katırcı
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı : 232

Arızanın Merkezine Seyahat

Yazar: Sona Ertekin
Yayınevi: Mundi
Sayfa Sayısı: 376

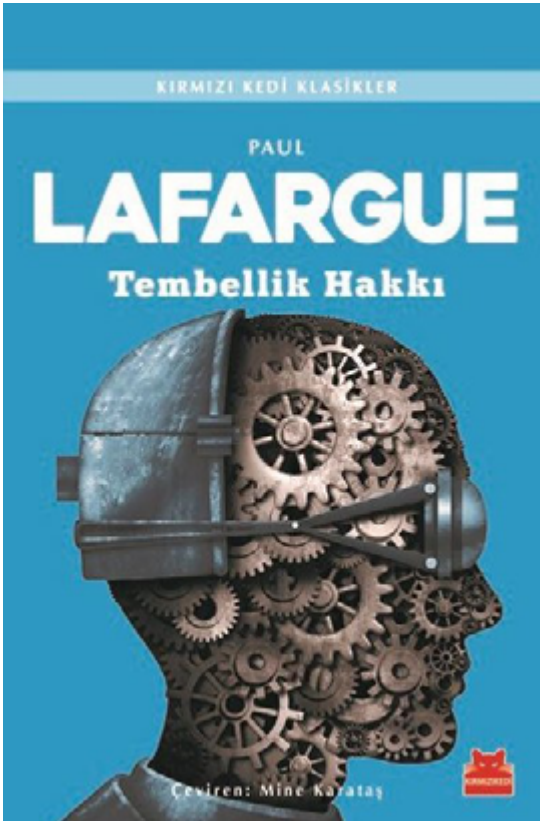

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Yazgı ve Gazap

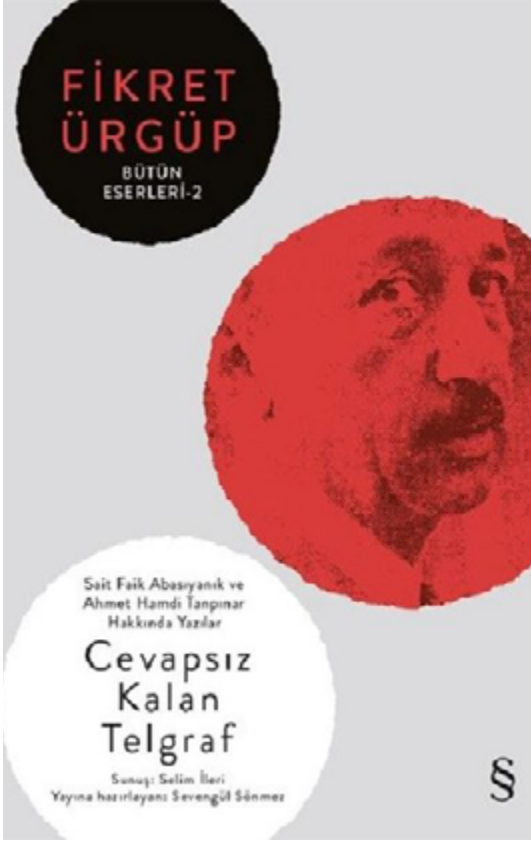
Yazar: **Lauren Groff**
 Çevirmen: **Begüm Berkman**
 Yayınevi: **İthaki Yayınları**
 Sayfa Sayısı : **440**

Tembellik Hakkı

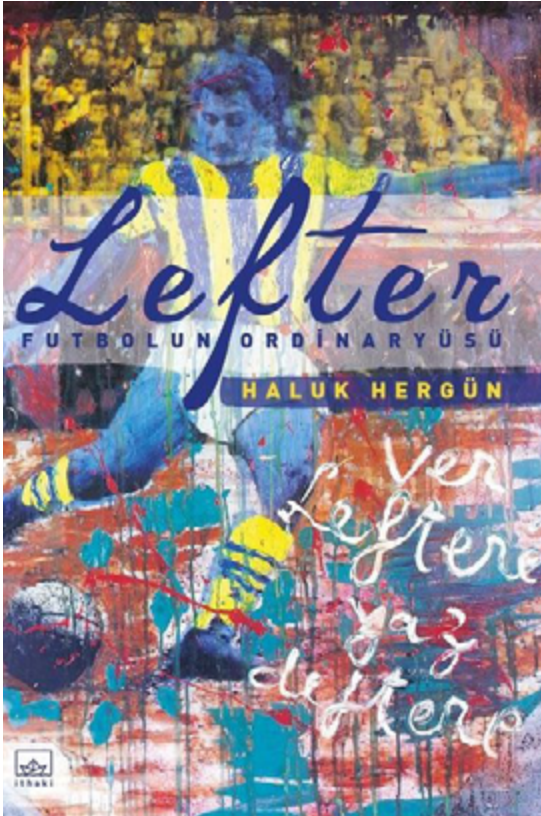
Yazar: **Paul Lafargue**
 Çevirmen: **Mine Karataş**
 Yayınevi: **Kırmızı Kedi**
 Sayfa Sayısı: **72**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Fikret Ürgüp-Bütün Eserleri 2

Yazar: Fikret Ürgüp
Yayınevi: Everest Yayınları
Sayfa Sayısı : 100

Lefter-Futbolun Ordinaryüsü

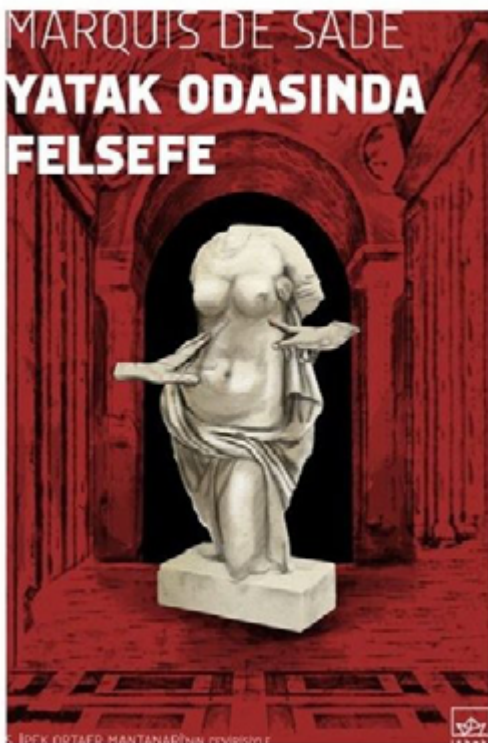
Yazar: Haluk Hergün
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı: 400

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Daisy Miller

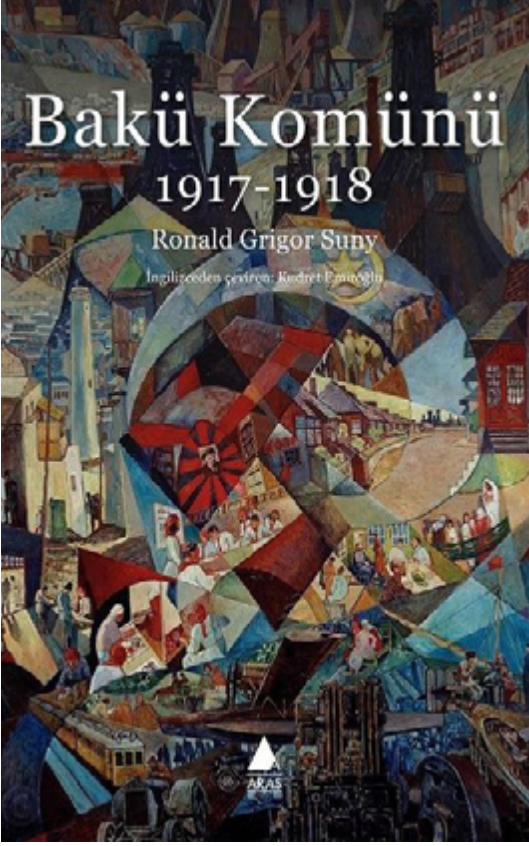
Yazar: Henry James
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı : 112

Yatak Odasında Felsefe

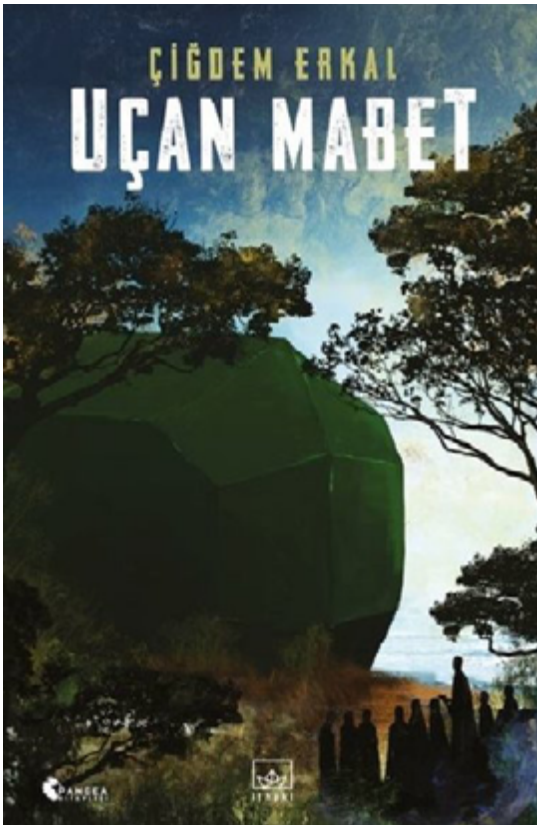
Yazar: Marquis De Sade
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı: 264

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Bakü Komünü 1917-1918

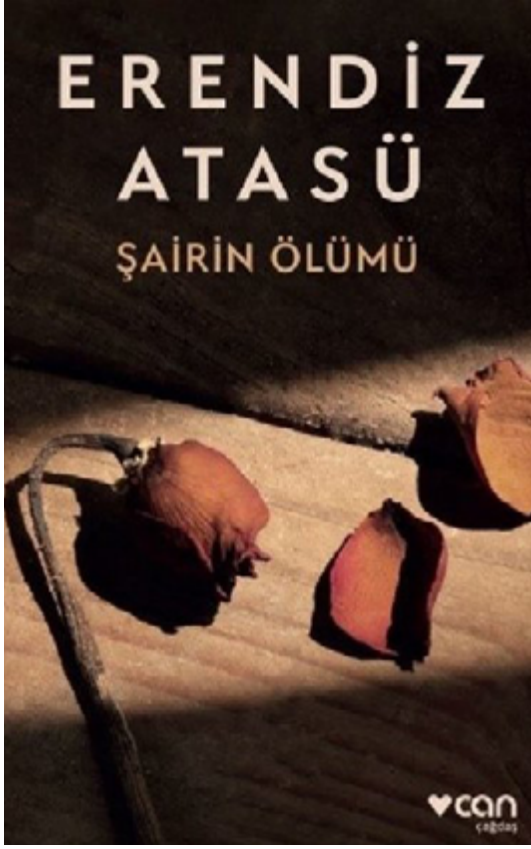
Yazar: Ronald Grigor Suny
Yayınevi: Aras Yayıncılık
Sayfa Sayısı : 368

Uçan Mabet

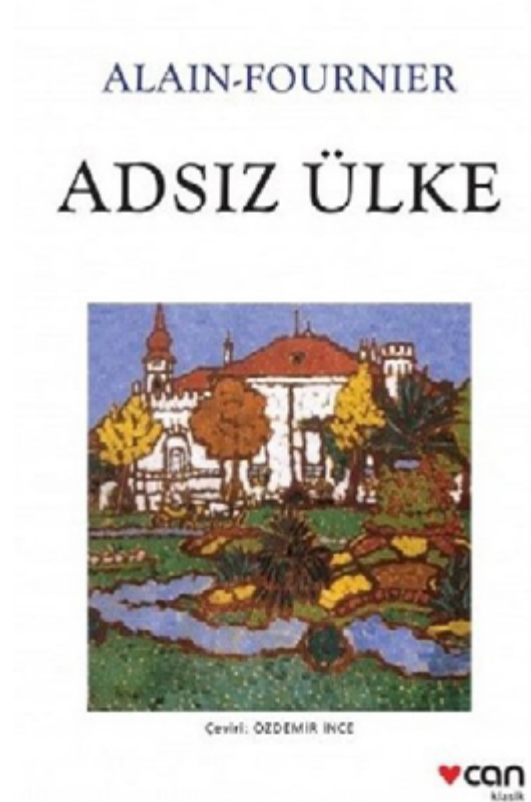
Yazar: Çiğdem Erkal
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı: 152

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Şairin Ölümü

Yazar: Erendiz Atasü
Yayınevi: Can Yayınları
Sayfa Sayısı :200

Adsız Ülke

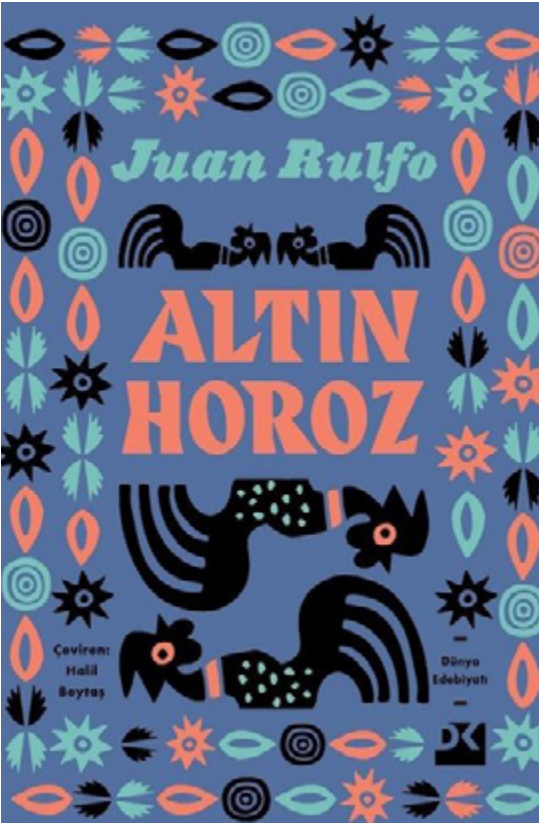
Yazar: Alain Fournier
Yayınevi: Can Yayınları
Sayfa Sayısı: 240

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Motosikletle İtalya

Yazar: Naim Kandemir
Yayınevi: Nota Bene Yayınları
Sayfa Sayısı : 160

Altın Horoz

Yazar: Juan Rulfo
Yayınevi: Doğan Kitap
Sayfa Sayısı: 152

ÇOK SATAN KİTAPLAR

EDEBİYAT

1. Bir İdam Mahkumunun Son Günü
Victor Hugo , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

2. Fahrenheit 451
Ray Bradbury, İthaki Yayınları

3. Körlük
Jose Saramago, Kırmızı Kedi

4. Hayvan Çiftliği
George Orwell, Can Yayınları

5. Şeker Portakalı
Jose Mauro De Vasconcelos, Can Yayınları

6. Sen Benim Hayatımsın
Ferzan Özpetek, Can Yayınları

7. Olağanüstü Bir Gece
Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

8. İnsan Nedir?
Mark Twain, Dedalus Kitap

9. Fareler ve İnsanlar
John Steinbeck, Sel Yayıncılık

10. Suç ve Ceza
Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

11. Cesur Yeni Dünya
Aldous Huxley, İthaki Yayınları

12. Simyacı
Paulo Coelho, Can Yayınları

13. 1984
George Orwell, Can Yayınları

14. İçimizdeki Şeytan
Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları

15. Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu
Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

ÇOK SATAN KİTAPLAR

EDEBİYAT DIŞI

1. Bir Ömür Nasıl Yaşanır?

Hayatta Doğru Seçimler İçin Öneriler

İlber Ortaylı, Kronik Kitap

2. Momo

Michael Ende, Pegasus Yayınları

3. Tüfek, Mikrop ve Çelik

Jared Diamond, Pegasus Yayınları

4. Metastaz

Barış Pehlivan-Barış Terkoğlu, Kırmızı Kedi

5. Doğuştan Yalancı

Ian Leslie, NTV Yayınları

6. Sapma - Medeniyetin Seyrini Değiştiren Keşfin Öyküsü

Stephen Greenblatt, Can Yayınları

7. Gerçek Tıp Yitik Şifanın İzinde

Aidin Salih, Yitik Şifa

8. Hayvanlardan Tanrılara Sapiens

Yuval Noah Harari, Kolektif Kitap

9. İfsa

Toygun Atilla, Kırmızı Kedi

10. İyi Hissetmek

Dr. David Burns, Psikonet Yayınları

11. Evlilik Ahlakı

Muhammed Emin Yıldırım, Siyer Yayınları

12. Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Cam

Önder Küçükerman, NTV Yayınları

13. Bağırmayan Anneler

Hatice Kübra Tongar, Hayy Kitap

14. Mülakat Sırları

Heather Salter, NTV Yayınları

15. Başarılı Olmanın Yolları

Yaman Törüner, NTV Yayınları

